

Лезги Газет

**Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!**

1920-йисалай акъатзава

N 4 (10909) хемис 23-январь, 2020-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Цийи къелемлух

"Лезги газетдиз" Мегъарамдухурун райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайвал, Гилийрин хуъре къелемлух арадал гъанва.

Ам райондин кылевайбурун буйругъдалди ва администрациядин хуърун майишатдин отделдин къумекдалди Гилийрин хуъре Фейзуддин Ибрагимов майишатда кардик кутунва. Ина ичерин, чуъхверрин, машмашрин, хутарин, чулав цирицирин ва маса емишрин къелемар маса къачуз жеда.

Алай вахтунда виш агъзурдалай виниз къелемар ава. Абурун ери хъсанарун патал Краснодардин илимдинни ахтармишунрин институтдихъ галаз санал тайин къвалах къвиле тухванва. Ина маса гузтай надир къелемарин ава. Месела, "Чулав шаъзада" лугъудай чулав машмашрин, "Анжелика" тъвар алай ичерин ва масабур.

Къелемар маса къачуз къланзавайбурувай райондин администрациядин хуърун майишатдин управленидиз (нумра - 8-967-740-24-44) ва я Фейзуддин Ибрагимов (нумра - 8-928-835-35-44) зенг ийиз жеда.

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Владимир ВАСИЛЬЕВ:

“Шартлар арадал гъун коррупциядиз акси женг я”

21-январдиз Дагъустан Республикада коррупциядиз аксивал авунин рекъяй къвалах алакъалу ийидай Комиссиядин заседание хъана. Ам РД-дин Къили, Комиссиядин председатель Владимир Васильеван рөгъбервилер кваз тухванва. Идан гъакъиндай "Лезги газетдиз" РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекат ачухай республикадин рөгъберди къейдна: "Чехи къвалах тухванва, амма тахсиркарвилерин къадар тъимил хъванвач. 2019-йисуз коррупциядихъ галаз алакъалу 732 тахсиркарвал дузыдал акъудна, им, 2018-йисав гекъигайла (715 тахсиркарвал), 17-дан гзаф я.

РД-дин Къили алова хъувурвал, чи агъалийри коррупциядихъ галаз женг чуъгунин барадай республикадин вилик-къилик квай ксари тухузвой къвалахдин тереф асул гъисабдай хъзвза.

Вичин раҳунра региондин рөгъберди къуллугъдикай чуру ниятар аваз менфят къачунин гъерекатрин вилик пад къунал къетендаказ фикир желбна. "Альсакъалри лугъудайвал, чи хасарташтган хъванвай дағъустандин обществода коррупциядиз аксивал авунин месэлайрал машгүл чи Комиссияди къугъазвай роль пад чехиди я. Чи Комиссиядивай и барадай еке къвалах тухуз жеда. Чна тахсиркарвилерин вилик пад къунин месэлайриз асул фикир гана къланда. Тахсиркарвилерин вилик пад къун - им коррупциядин къурулушрихъ галаз алакъада авай къуллугърал алай ксар къуллугърикай азад авун ва къвалахдилай алудун лагъай чал я", - къейдна Владимир Васильева.

РД-дин Къили мадни алова хъувуна: "Алатай 2018-йисав чна республикадин исполнительный властдин органра ва чадин самоуправленидин органра къвалахзаявай къуллугъчийри ва абурун гъилик квай тешкилтрин работникри коррупциядин журедин къанунсузвилериз рех гунин яъар са дуышущиздъя органра килигунин къвалах тешкилна. Идан нетижада тахсиркарвилер

авунин шартлар арадал гъунхъ галаз алакъа аваз хъай 50 касдилай виниз руководителар къвалахдикай азадна.

Региондин рөгъбердин гафарапалди, гълевай 2019-йисуз къвалах давамарун, гъа и вахтунда прокуратуради вичин патайни се-ренжемар къабулуниз къетен фикир гун лазим я. Гъа и кардик коррупциядиз акси Комиссиядивай вичин пайни кутаз жеда.

РФ-дин Силисидин комитетдин РД-да авай Силисидин управленидин руководителдин везифаяр тамамарзайвади тир Олег Потанина малумарайвал, 2019-йисуз Дагъустанда коррупциядин журедин тахсиркарвилерихъ галаз алакъалу яз агакъай 70 процент малуматриз талукъ яз уголовный делояр къарагъарунин гъакъиндай къарагъар къабулна. Ихътин саки вири делояр суддив агакъарзава ва талукъ тир приговорни акъудзава. И къвалах къуватдин маса къурулушдихъ галаз санал къвиле тухузва".

Докладдихъ яб акалайдалай гъльгуни Владимир Васильева къват хъванвайбурун фикир бизнес патал лазим тир шартлар яратмишунин важибувишт жебна, дузыгъун шартлар яратмишдайла, бизнесдивай республикадиз мадни еке менфят гуз же-дайдакайни лагъана. "Шартлар арадал гъун коррупциядиз акси женг чуъгун я", - инан-машвал къалурна Дағъустандин Къили.

Ахпа гаф РД-дин юстициядин министр Къазимегамед Сефиковрановаз гана. Ада 2018-2020-йисара коррупциядиз аксивал авунин барадай Россиядин Федерациин Президентдин Указдалди тес-тиктарнавай Милли пландин подпункта-рий сад къилиз акъудзавай гъалдин гъакъиндай малумат гана.

Ада мадни къейд авурвал, коррупцияди жемиятдин вири къурулушри дузыгъундаказ къвалахун четинарзава, яшай-ишдин жигъетдай дегишвилер къиле тухуниз къец гузва, республикадин тъвар чуру патахъай акъудзава.

"Коррупциядиз акси женгенин илимдин бинедаллас эгечунихъни важибу метлеб ава. И мурадралди ДГУНХ-дин би-

недаллас коррупциядиз аксивал авунин месэлайрай илимдинни методикадин центр тешкилнава. И центради методикадин рекъяй са жерге материалар гъязурнава. Алатай 2018-йисав чуевд лагъай паюна Махачкъалада коррупциядихъ галаз алакъалу тешкилатриз талукъ яз, тъварар ра-иж тавуна, хабар къунар тешкилна. Абу-рухъ галаз алакъалу материалар гъиле авай 2018-йисав чуевд РД-дин Миню-стдив агакъарда", - малумарна министрди.

Министрдин докладдиз баянар гуналди, Дағъустандин Къили къейдна: "Алай вахтунда чавай гъалар хъсанвилхъ дегишириз жеда. Къланзайдай къвалахдив эгечуун я".

РД-дин здравоохраненидин къурулушдин къвалахда хъсанвилхъ хънвай дегишивилерикай талукъ тир министрводин руководитель Жамалудин Гъажибрагаймова малумат гана: "2019-йисав чуевд лагъай кварталда чна улькведен маса субъектрай тир азарлуюра къабулунин гъисбайди чи медицинадин идарайриз буржулу хънвай пулар арадал хкун патал 100 миллион манатдилай виниз таъватар серфна. Идалайн гъейри, вири субъектрихъ галаз санал 1 миллиард 400 миллион манатдилай виниз тир къадарда аваз хънвай буржар аудна. Мадни къейд ийиз къланзива хъи, чи къвалах РД-дин ТФОМС-дихъ галаз алакъада аваз къвиле тухузва. Медицинадин рекъяй виниз тир технологийрал бинелу яз гузтай къумекдин къадар 40 процен-тилай гаф артух хъана. Чна неинки къадардихъ галаз алакъалу мурадар вилик эзигзава, идалай гъейри чна алай 2019-йисав къумекар гунин къвалах агъа кълан ирид ре-къяй геъненшарун пландик кутазва".

Владимир Васильев РД-дин ТФОМС-динни РД-дин Минздравдин арада тухуз-вай къвалахда хъсанвилхъ хънвай дегишивилер ва министрводин вичин агал-кунар къейдна.

"Къе къунне, дузыгъуве фейила, ида гъхътин менфят гузватла, гъадан гъакъ-индай шагидвалзавай са шумуд малуматдихъ яб акална", - лагъана эхирдай Дағъустандин Къили.

Нумрадай къела:

ЖЕМИЯТ

Виликди финин рекъе

1993-йисан 25-декабрдиз Россиядин Федерациядин Конституция къуватда гъатайдалай гъльгуни ДАССР-дикай Дағъустан Республика хъана. Алай вахтунда республика ىлд шегъердикай ва 42 райондикай ибарат я. Республикадиз РД-дин Къили рөгъбервал гузва.

► 3

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" - 100 ЙИС

Милли журналистика: сифте камар

Лезги журналистика, публицистика алай вахтунда, амай халкъарин дережай-рив гекъигайла, зи фикирдади, къуси агъ-ада амач. Са бязи рекъерай чун гъматта виликни квайди гъисс тавуна туш. И карни чи газетдин гъар 2018-йисан тиражди, чаз къызив авторрин пешекарвии, мухбери-вилин гъавурда аваз, месэлайриз эгеч-заявай тегъерри субутзава.

► 5

ТАРИХ

Шихали хан. Ам вуж тир?

Кавказдин дяведиз талукъ виридалай-ни гзраф томрикай ибарат Дубровинанни Поттобин важибул къвалахра Кавказдин дяведин эвел Къубадин ва Дербентдин хан Шихалиди дяве гатлунай 1976-йисалай гъисабзава. 1812-йисалди ам и дяведин къенкъве хъана.

► 6

ИРС

Мектебра композиторрин яратмишунар чируникай

Эгер тарсuna лезги музика чирун бинеда къуртла, лугъун лазим я хъи, ада гзраф чагуруна, ритмдин къайдайрин жуъреба-жуъревал хас я. XX асирда магнитофонрин лентериз къачур музикадин эсерра мехъерин, къеплинин къилихъ ядай, зеъметдин, лирикадин манийрин ва къульпердай макъамрин чешнеяр ама.

► 8

САГЪЛАМВАЛ

Агъудин "ихтияр авай" къадар...

Гъам Россияда, гъам Европада зеъ-метдиз къабил яшара авай итимрин къиникин дережадиз таъсирзавай къилин се-беб - им хъеъззай ичкидин къадар я. Рос-сиядин са десте алимри чипин нетижаяр Оксфорддин университетдин *Alcohol and Alcoholism* газетда чапнава.

► 10

ХАБАРАР

Халкъдин рикл алай манидэр

Жавагъир Абдуловади таамарзавай гзраф манияр Седакъет Керимовади къхен-вайбур я. Къилди къаҷуртла, адад репертуардин квай "Чан дидедин", "Ватан", "Дидедин чал", "Руклин дуст" манияр яб акал-заявайбуру хушдиз къабулнава, интернет-да абурухъ яб акалзаявайбурун къадар тай-нариз жедач.

► 12

Россиядин Федерациидин цийи Гъукумат

Алай иисан январдиз Россиядин Федерациидин Президент Владимир Путин Федеральный Собранидиз Чар келайдалай гъуынан улкведин гъукумат отставкадиз фена. 16-январдиз РФ-дин Госдумадин депутатри Гъукуматдин Председателин күлгүлгүлдөл теклифнавай Михаил Мишустиназ рейсадвиледи сес гана.

Цийи Председателди улкведен Президентдиз РФ-дин Гъукуматдин къурулушдин гъакындайни малумат гана. Тайин хәйивал, РФ-дин Гъукуматдин Председателдин заместителарвиле, сад лагый заместителни кваз, 9 кас тайинара: Андрей Белоусов, Дмитрий Григоренко (ам гъакл гъукуматдин аппаратдин кылни я), Виктория Абрамченко, Юрий Трутнев, Юрий Борисов, Татьяна Голикова, Алексей Оверчук, Марат Хуснуллин ва Дмитрий Чернышенко.

Министрарвиле тайинарнава: зельметдин ва яшайишдин рекъяй хүнин - Антон Котяков, просвещенидин - Сергей Кравцов, хуруун майшатдин - Дмитрий Патрушев, транспортдин - Евгений Дитрих, юстициядин - Константин Чуйченко, здравоохраненидин - Михаил Мурашко, къецепатан краин рекъяй - Сергей Лавров, оборонадин -

Сергей Шойгу, экономика вилик тухунин рекъяй - Максим Решетников, финансрин - Антон Силуанов, культурадин - Ольга Любимова, промышленностдин алишеришдин - Денис Мантуров, къенепатан краин - Владимир Колокольцев, илимдин ва кылин образовандин - Валерий Фальков, энергетикадин - Александр Новак, спортдин - Олег Матыцин, гъахъ-гысабирин рекъяй вилик финин алакъадин ва массовый коммуникацийин - Максут Шадаев, МЧС-дин - Евгений Зиничев, Дальний Восток ва Арктика вилик тухунин рекъяй - Александр Козлов, төбиятдин ресурсрин ва экологиядин - Дмитрий Кобылкин, эцигурин ва ЖКХ-дин - Владимир Якушев.

РФ-дин Гъукуматдин виликан член-рикай худна: вице-премьерар - Виталий Мутко, Максим Акимов, Дмитрий Козак, Ольга Голодец, Алексей Гордеев. Министрар - Максим Орешкин, Ольга Васильева, Михаил Котюков, Вероника Скворцова, Максим Топилин, Константин Носков, Сергей Чеботарев, Владимир Мединский, Павел Колобков, Александр Коновалов.

Улкведен Гъукуматдин чехи къулгүлгүрлөт тайинарнавайбуру виликдай къалахазавай: Андрей Белоусова - РФ-дин экономикадин рекъяй вилик финин

министрвиле, ахпа экономикадин месэлайрин рекъяй президентдин къумекчиле. Марат Хуснуллина - шегъердин эцигурин сиясатдин ва эцигурин рекъяй Москвадин мэрдин заместителвиле. Виктория Абрамченко - РФ-дин экономикадин рекъяй вилик финин министрдин заместителвиле. Дмитрий Григоренко - ФНС-дин руководителдин заместителвиле. Дмитрий Чернышенко - "Газпром - Медиа Холдинг" правленидин председателвиле ва генеральный директорвиле. Алексей Оверчук - ФНС-дин кылин заместителвиле. Сергей Кравцова - Рособрнадзордин руководителвиле. Максим Решетникова - Пермдин крайдин губернаторвиле. Олег Матыцина - студентрин спортдин Международный федерациядин президентвиле. Антон Котякова - Москвадин областдин финансрин министрдин заместителвиле. Михаил Мурашко - Москвадин здравоохраненидин къурулушда руководителдин заместителвиле. Валерий Фалькова - Тюмен-ГУ-дин ректорвиле. Максут Шадаева - Ростелекомдин "РТ Лабо" - дин - генеральный директорвиле. Ольга Любимовади - культурадин министерстводин кинематографиядин департаментдин руководителвиле.

Зегъметдиз - къимет

Агъмед МАГЬМУДОВ

"Лезги газетдин" редакциядин колектив РД-дин Кыл Владимир Васильеван развилини чарчизлайхлу хъана.

18-январдиз Дагъустандин Кыл Владимир Васильева СМИ-рин векилрихъ галаз гурууш кыле тухвана. Мярекатда республикадин Гъукуматдин Председатель Артем Здунова, РД-дин Кылин ван Гъукуматдин Администриядин Руководитель Владимир Иванова, федеральный, республикадин ва районинни шегъерин СМИ-рин кылин редакторинни мухбирри иштирака.

Гуруушдин серъятра аваз Владимир Васильева журналистриз мукъвала къейд авуул пешекарвилин сувар - Урсатдин печатдин югъ мубарака.

Республикадин реъбер аллатай иисуз хънвай агалкүнрикай күрелди рахайдалай куулухъ журналистриз адаз

РФ-дин Президент Владимир Путинан Чарчизлайхлу суалар гана.

Мярекатдин эхирдай Владимир Васильева къалахадин рекъе тафаватлу хъайи журналистриз шабагъар вахкана.

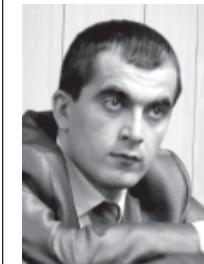
Алатай иисуз "Зи Дагъустан" лишандик кваз кылиз акъудай еке метлеб авай проектий халкъдин гөгөнш къатар хабардар авунин рекъе нетижалудаказ къалахунай Дагъустандин Кылин развилини чарчиз "Лезги газетдин" редакциядин коллективни лайихлу хъана. Шабагъ Владимир Васильева газетдин кылин редактор Мегъамед Ибрагымов вахкана.

Къейд ийин хъи, "Лезги газет" республикадин виридалайни хъсан изданыйин сиягъда ава. Тираждат гъалтайла, эхиримжи са шумуд иисуз хъиз, цини хайи чалал акъатзавай газет республикадин государстводин СМИ-рин арада 1-чкадал ала.

Газетдин сайтдикай рахайта, ам Дагъустандин виридалайни гзаф келдайбур гъахъздавай сайтрикай сад я. Икъян къене юкъван гысабдалди, "Лезги газетдин" сайтдиз 10-15 агъзур кас гъахъздавай.

Кылин редактордин гаф Жуван перем жуваз мукъва я

Мегъамед ИБРАГЫМОВ

Дагъустандин Кыл Владимир Васильеван СМИ-рин векилрин арада ийкъара кыл фейи гуруушадж жемиятдин машгур деятели, ДГУ-дин электронный СМИ-рин кафедрадин заведующий Ильман Алиупатова Интернетдин, телевиденидин къумекдалди Республикадин ва шегъеринни районин дережада аваз гъукумдин кылевайбуру ачух эфирап тухунин теклиф гана. Адан фикирдалди, ихътин камуни гъукум халкъдиз мукъва ийда ва нетижада халкъдиз гъукумдиз ийизвай ихтибарни артух жеда.

Ильман Алиупатован фикирдихъ галаз зунни рази я. Ачух эфири къве терефдин арада авай арачидиз элкъведа. Ихътин къайда кардик кутуртла, халкъдихъ авай гзаф къадар дердияр фад ва мен-фялтудакас гъялз жеда. Дердияр лагъайтла, же-митдихъ садни-къвед авач. Мисал я, районра, шегъерра авай бязи къуллугъчияр чипин везифайрив жавабдарвиледи этеч тийизвайвияй са справка къачун патал идарадиз са шумудра атуни мајхур жезва. Яргъал хуярерай къвезвайбуру патал и кар иллаки четин я. Я тахъайтла, са куруу вахтунда гъялз жезвай месэла, "күсүна" вил аваз, энгеларзава. И ва маса татугайвилерикай кылевайбуруз, чеплай ихътин краа къайда тун аслу тирбуруз, гъар мус хъайтани хабар гуз жезвач. Эхиримжи иисара мукъвал-мукъвал тухузвай ағылияр къабулдай ийкъарани виридахъ ябакализ агадыз жавабар.

Гъа ихътин мумкинвал мукъвара Сулейман-Стальский райондин ағылийрихъ хъана. Вични - къвед лагъай сеферда. Сад лагъай эфири аллатай иисуз райондин жегильрин парламентдин теклифдади кылы тухванай.

Муниципалитетдин администрациядин инстаграмда авай маҳсус чина кардик кутур ачух эфиридин вахтунда Нариман Абдулмуталибоваз 240-дав агадына суалар гана. Чебни умурьдин жуяребажууре хилериз талукъбур тир. Райондин кыли са сятин 50 декъиқкада жавабар гана. Гъелбетда, вири суалар веревирд ийиз агадынча. Администриядин пресс-къуллугъдин векилди хабар гайивал, гыч са суалын жаваб, фикир тагана тадач. Мукъвара райондин кыли агады тавур суалризни жавабар хугда ва абур администрациядин сайтда чапда. Мадни башкъа, ихътин эфирап инлай куулухъни тешкилдайвал я.

Ачух эфиридин вахтунда Даркүш-Къазмаяр, Агъа Сталь-Къазмаяр ва маса хуярерин тіварар дешишаруныхъ галаз алакъалу суални атанвай.

Жаваб гудайла, Нариман Абдулмуталибова къейд авурвал, хуярериз виликан, бинедин тіварар хун райондин администрациядин вилик акъавзанай хи месэлайрикай сад я.

"Хъур" гаф галудна, иранрин "кент" акал хъхнайва ва персеринни түркверин чалариз хас къетленвилер квай хуярерин, чайрин, мулкарин тіварар лезги чалан гафаралди эvez хъувунин игтияж ава. И месэлани са акъван регъятди туш. Юридический рекъяй са жерге серенжемар кыле тухвана къланза. Гъар гыкк хъайтани, чун агады тавуртла, и месэла чалай куулухъ къведайбуру гъялна акъалттарда", - алала хъувуна Н.Абдулмуталибова.

Гъакыкъатдани, и месэладихъ чи халкъ, тарих, гележег патал еке метлеб ава. «Жуван шеъздайди жуван къве вил я», «жуван перем жуваз мукъва я» лугъузва бубайрин мисалра. Чун арадай акъатзавай бинейриз, бубайрин адтериз, руыгъдин ивириз мукъва хъхнайва къланда. И месэла, паталай атана, масабуру гъялдач, им чи хивевай везифа я.

Сулейман-Стальский райондикъ галаз санал мукъву районрани и месэладиз къетлен фикир гана къланда. «Кентар», «огълыяр», «параяр» галудна, чи халкъдиз, чалал хас, мукъва тіварар арадиз хийдай вахт фадлай алууна. «Эминхүр» урусаданни «Эминхүр» яз, «Къынхүр» - «Кочхор» яз амукъайла, «Касумкент», «Магарамкент», «Ашакент» ва гзаф маса хуярерин тахсир вуч я?

Лап хъсанбурун жергеда

Бизнесменар тир Абдулжелил АБДУЛКЕРИМОВ ва Марат ШАЙДАЕВ Rydakov Prize международный премия гудайбуруктуунва. Идан гъакындай "Дербент" РИА-ди хабар гана.

Ихтилат школадин ва школада келдай вахтунилай вилик квай яшдин къурулуш вилик тухуник ва цийи хъувуник лап еке пай кутур меценатрикай физва, хабар гузва Forbes-ди.

Ахъцеги райондин Хуярьгин хурурун агады Абдулжемирова хайи хуяре 2018-иисуз аялрин просвещенидин

Luminary центр ачухуник кыл кутуна. Бизнесмен "Трастком" инвестиционный компаниядин иеси я.

"Село" фонд тешкилайбурукада тир М.Шайдаева 2016-иисуз хайи хуяре - Сулейман-Стальский райондин Цмурдал аладай аямдин школа, гъакыни музллимар патал яшайишдин къалер эцигна. Къейд ийин хъи, М.Шайдаева "Село" фондуна вичин амадаг тир Sderbank Private Banking-дин руководитель Евгения Тюриковадихъ галаз санал майдандиз экъечина.

Премия къачун патал арзаяя вугай ксарин къадар 460-дав агадына. Абур 40-далай гзаф государствоирин ағылияр я.

Гъалиб хъайи пуд касдин тіварар 2-февралдиз Москва гала-вечердад малумарда ва гъя юкъуз абурув шабагъар ваххуда. Rydakov Prize-дин премиядин фондунин къадар 1,2 миллион доллар я. Гъалиб хъайи къве касди гъар сада 100 агъзур доллар къачуда, гран-придин иесиди лагъайтла, школа ва образованынин организация тешкилун патал макъсаддин са миллион доллар къачуда. И пулункай гъалибиди 100 агъзур доллар вичиз къандай рекъериз ишлемишда.

Rydakov Prize премия школада келдай вахтунилай вилик квай яшдин ва школадин образование цийи хъувуник вичи квай кутуналди еке пай кутур инсанар жемятдин рајун патал тешкилнавайди я.

Дагъустандин автономиядин - 99 йис

Хийир ЭМИРОВ

Дагъустандин Автономный Советрин Социалистический Республика. Ам XX асирдин сифте кыларей Урусатдин пачагъ таҳтунаи вегъинихъ, 1917-йисан Октябрдин инкъилабидихъ, фялейрин, лежбэррин ва аскеррин советар, Россиянин Социалистический Федеративный Советтин Республика тешкилнунихъ галас алакъалу яз арадал атана.

Эгер чна тариҳдин қтабдин чинриз вил вегъитла, аквада хын, Дагъларин улукве Урусатдин империядик 1860-йисан апредилай акатна. Пудъадийсан дэвирда, инкъилаб жедалди, пачагъдин администрацияди Дагъустандин экономикади, культуради, сиясадти империядихъ галаз санал виликди камар къачун патал хейлин алахъунар авунай. Дагъларин районра, хурура хейлин дегишвилер туна. Абуруй кылинидии Кавказда сиясадтин гъалар пайгардик кутуниз күмек гайи административный реформа я. Урусатдин тузчилүүликтин кваз, законсуздилериз, татурайвилериз, истисмарвилиз рехъ гузайтлани, дагълух маканди хуруун майишат, алишвериш, малдарвал вилик тухудай мумкинвилер арадал гъана. Чка-чкада светский школаяр, вузар, культурадин маканар ачухна, милли интеллигенция арадал атана.

Октябрдин инкъилабди дагълариз мадни цийивилер, дегишвилер гъана. Сиясадтин еке метлеб авай и вакъиайра лезги халкъдин векилрин иширикна ва хейлинбуру халкъдин абад гележег патал чин чанарни къурбандна.

1920-йисан ноябрдиз Темир-Хан-Шурада Дагъустандин халкъарин чрезвычайный съезд кыле фена. Анал РСФСР-дин милли краин рекъяй нарком Иосиф Сталина Дагъустандин Советтин Автономиядин гъакындиндай Декларация малумарна. 1921-йисан 20-январдиз Вириороссиядин Центральный Исполнительный Комитетди маңсус Декретдин бинедаллаз Дағустандин Автономный Советтин Социалистический Республика тешкилнавайди тестикъарна. Цийи Республика РСФСР-дин къурулушдик акатна.

ДАССР-цүд округдикай ибарат хъана: Авар, Анди, Гуниб, Дарги, Къази-къумухдин, Къайтагъ ва Табасаран, Куыре, Самур, Темир-Хан-Шура, Хасавюрт ва Каспий гъульдуун къерехда авай мулкни. Са түмил геж хъиз ДАССР-дин Къараногъайдин, Къизлардин, Крайновкадин, Тарумовкадин районарни, Къизлар шеънерни кутун хъувуна.

Винидихъ къейдинавай Декретди Дағустан АССР-дин сергъятар тайина, миллтрин арада мулкар патал авай гъужетрал эхир эцигна, Республикадин рефъбервал гудай органар, закондин бинедаллаз месэләяр гъялдай гъалар арадал гъана. Яваш-яваш Дағустан халкъдин майишат вилик тухунай Кеферпатаан Кавказда лап кар алай регион яз, къивенк'ечийрин жергеда гъялна. Дагъларин улукедин халкъарни гъа вахтунда дузы къяарар къабулайдал, виликди фидай важибул рехъ хъягъайдай къе са шакни гъиз жедач. Ида Республикадин вичин мулкар хуьдай, халкъдин майишатдин зегъметдин пай кутазва.

жууреба-жууре хилерай виликди фидай, дағвийиз чин чин яшайш хъсанардай мумкинвал яратмишна.

Республикадин мулкар из талукъ яз гъульюнин ийсара мадни дегишвилер арадал атана. 1922-йисан 16-ноябрдиз ДАССР-дин, Терский губерния-дикай худна, Къизлардин округ ва Ачикулакский район күхтунуна.

Истисмарвилай, ханаркай, беглерикай, граждан дяведикай азад хъайи дағвийир гъар са хиле гъакъиса гъильелди къалаха, абуру хъсан патахъ жезвай дегишвилер хушвиледи къабулна. 1923-йисуз Республикадин зегъметдин агалкъунар РСФСР-дин Зегъметдин Яру Пайдахдин орденданди къейдна.

1928-йисан 22-ноябрдиз Республикада округин ва районрин чадал 26 кантон ва 2 подкантон тешкилна. 1929-йисан 3-июндиз кантонар къуватдай вегъена ва районар тешкилна. 1931-йисан 6-сентябрдиз ДАССР-дин Конституция къабулна. 1965-йисуз Республика - Ленинан, 1970-йисуз Октябрдин революциядин орденданди къейдна.

1993-йисан 25-декабрдиз Россиядин Федерациядин Конституция къуватда гъатайдалай гъульюнин ДАССР-дин Къили рөгъбервал гузва. Халкъдин Собраниди важиблу законар къабулзана. РД-дин Бүкүматди халкъдин майишат идара ийизва.

Советтин дэвирда арадал гъайи Дағустандин государстводихъ гъар са рекъяй тигин еришралди вилик фидай еке мумкинвилер хъана. Республикада хейлин заводар, фабрикаяр, къелдай чакаяр, культурадин маканар зигнана, экономика, культура вилик тухвани, рекъер түккүрна, дағвийирин аялриз къелдай, къалахъдай, яратмишдай вири жууредин къулавилер арадал гъана. Дағустан промышленность, хуруун майишат, илим, культура, спорт, искусство вилик фенвай Республикадин элкъивена. Политикада, государстводин къурулушда, илимда, искусстввода, литературада, спортда зурба агалкъунар къазанмишнавай дағустанствия, гъа гъисабад яз лезги халкъдин векиларни, Республикадин, Россиянин къецеплатани машгъур хъана. Абурун баркаллу краилай жегъилрни чешне къачузва.

Къенин тигъякай рапхайта, Республикада хъсан патахъ кыле физвай дегишвилери, зегъметчи инсан патал тухувай сиясадти гъар сад шадарзана. Дағустандин халкъарни стхя халкъарин арада аваз абад, агъваллу гележедихъ камар къачузва. Виридан гъакъиса зегъметдалди къазанмишнавай агалкъунрин бинедаллаз къенин несилди мадни виликди, зегъметдин гъалибильерихъ инанмишвиледи камар къачузва. Абуру Россиянин Федерациядин государство, чи Республика къудратлу, къуватлу авуник, халкъдин яшайш хъсанаруник чин чин зегъметдин пай кутазва.

РФ-дин Федеральний Собранидиз Президентдин Чар

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Адёт яз, гъар йисан февралдин садлагъай пай акъатайла, Россияндин Президент В.Путини РФ-дин Федеральний Собранидиз Чар рекье твазвайди тир. Ци и кар фад авунъихъ, зи фикирдалди, вилик эцигнавай месэлайрив вахтунда, йисан сифте къилелай егечүнин фикир-макъсад ава. Цинин Чарче вилик эцигнавай месэлайри къалурзайвал, шаксуз, чи улькведин тариҳда цийи чин ачухзана. Сифтени-сифте Президент демографиядин месэләдал акъавазун дуьшүшдин кар туш. Инал къланнитакъланни алтый асиридин 90-йисар рикел хквэза. Исятда къудратлу улькведин алашбулаш гъалар хъайи девирдин аялар я эхир умуырдин шегъредал камар къачунвайбур. Садазин сир туша Чавуз Ватандин Чехи дяведин йисарилайни түмил аялар ханвайди. Къе улькведи абурун къайгъударвал чыгуни чи гележек экудьи жедайдахъ инанмишвал гузва. Президентди вичин Чарче яшайишдин, здравоохраненидин, экономикадин..., яни чеплай улькведин къудратлуval газаф къадарда аслу тир хейлин месэлайриз къетгэн фикир ганвана...

дент демографиядин гъалариз къеці гузвой, лап хъиди тир и месэләдални акъвазна. Икі, алай йисан январдилай хизанды авай гъар са касдал яшамиш хъун патал тайинарнавай пулунин агъа къанин къве къадардилай артух тушиз доход къвзвайбуруз сад ва къвед лагъай аялриз гъар вацара пул гуда. Кылиндини, 1,5 ийсалди - въя, 3 иис тамам жедалди. Худай пулдин къадар гъар са регионда яшамиш хъун патал тайинарнавай пулдин агъа къанин къадардилай аслу жеда. 2020-йисуз Дағустан Республикада аял патал винидихъ къалурнавай пособидин къадар 10119 манат я. Идалайни гъейри, Россияндин 75 региона (Уралдин вири регионар, Сибирь ва Дальний Востокни кваз) пуд лагъай ва гуьгъунин аялризни федеральный бюджетдин күмек галас пулар гузратуннава.

Улькведин Кыли аялдин 3 иис тамам хъайла гузвой пулар акъвазарзайвайди, ида хизанды вири твазвайди 3-далай 7 ийсалди яшда авай аялар галай дидеривай къвалихал эквучиз тахъунни фикирда къуналди гудай пуларыкайни лагъана.

Зи фикирдалди, Президентдин Чарчи виридак шадвал, гъуматдин патай къайгъударвал гъильес авунин руғу кутазвай кар гила 2020-йисан 1-январдилай сад лагъай аял хъайи хизанды зидевилин сертификат гун я. Алай вахтунда и программа 2021-йисан 31-декабрдади кардик хъун гъисаба къунава. Гила ам 2026-

Гележегдиз -

умудлувиленди...

Президентди къейдинавайвал, Россияндин къисмет, адан тариҳдин гележек чалай, чун авай къадардилай, Россияндин хизанды са йисалай, вад йисалай, цүд йисалай шумуд аял хадатла, абуру гъихъин пешейрин сағыбар яз Чехи жедатла, улькве вилик фин патал абуру вуч ийидатла ва абуру патал умуырда гъихъин ивирри къилин чка къадатла, гъадалай газаф крар аслу я.

“Къе чун 147 миллион ава. 2000-йисарин юкъварилай башламишна демографиядин гъалар са бубат хъсанариз алакъана, гъаниз килигна школайра къелзай аларин къадарни къе артух хъана. Амма исятда чна демографиядин жигъетдай лап четин вахтуниз кам вегъенва - 1990-йисары дидериз хъайи яялар хизандар кутазва. Хаззай яяларин къадар мад түмил жеда. Гъик! хъи, ихтилал физвай дөвирда къее аял авай хизандар түмил хъанвай”, - къейднава Чарче.

Президентди, хизанды зи месэләдий талукъ яз яръал йисарин программаяр түккүрдайлай, умуырдин тайин гъалариз килигна къимет гун, абуру веревирд авун, жегъиль, газаф ая-лар авай ва тамамбур тушир, яни къилди дидеди (ва я бубади) аял (аялар) Чехи ийизвай хизандар гъихъин четинвилерал расалмиш жезватла, къил акъудун герек тирдал фикир желбазва.

И жигъетдай виридалайни хчи месэла - бицикэдиз яслида чка гъатун тирди къейд авунъихъ галас сад хъиз, улькведин Кыли 2021-йисан эхирдади яслира 225 агъзур цийи чка арадал гъун патал региониз күмек гүнин макъсаддади Федеральний бюджетдин пулдин таъкъатар чара авунвайдакай, амма 2018-2019-йисары лазим тир 90 агъзур чка гъазуриз таъкъатар чара авунвайдакай лагъана. Вири санлай арадал гъанвай 78 агъзурдакай гъакъыкъатда анжак 37,5 агъзур чка тамамвилелди гъазурбур я. Амай-бурулай къенин тигъякай лицензия къачуз алакъинавач. Гъаниз килигна а чкаяр аялар къабулиз гъазур туш. Президентди и месэладай къвалахъ хъсанаруниз, рехъ ганвай кимивилер арадай аякъудуниз эвер гана.

Сир туш, зегъмет чыгъвадай чка, пул къведай пад авачирла, хизанды газаф аялар хана Чехи ийиди лагъана умуд кутаз жедач. Къенин дэвирдин истемишарна масабур я. Мажибрий къадар гъар тир истишиндиги къадар къадар. Идалайни гъейри, неинки фармацевти-кадин къадар къадар, гъакъин абурухъ галас ала-къалу амай хилерани, гъа гъисабдай яз аптекайраны дарманрин еридал гъузчывал артухарда.

Президентди вилик месэлайр газаф эцигнава, абуру гъядай рекъер - хулынин къалурнава. Хибе жавабдарвал авай дарманар ага-къадар къадар къадар. Идалайни гъейри, неинки фармацевти-кадин къадар къадар, гъакъин абурухъ галас ала-къалу амай хилерани, гъа гъисабдай яз аптекайраны дарманрин еридал гъузчывал артухарда.

Чехи Гъалибилин - 75 йис

Нариман ИБРАГЫМОВ

ЧЕХИ Гъалибилин 75-йис мукъвал жердавай Рагъакидай патан Европадин ва гъакл маса бязи ульквейра Дульниядин къвед лагъай ва Ватандин Чехи дявейрин нетижаяр шаклувилик кутазвайбур, фашизмдин винел Гъалибилин метлеб агъузариз къланзавайбур, ССРР-дин (Россиядин Федерациядин) халқарин ва Яру Армиядин къазанмишнар кваз такъзвайбур, тариҳдин чинар чипи къандайвал хъин хъийиз алахъзваибур, масакла тежеддайлар, фашизм терг авур иғтириз хажнавай памятникрилай къисас вахчузвайбур гзаф жезва. Ни вуч автуртлани, лагъайтлани, 75 йис идалай вилик, И.Сталин къиле аваз къачур Чехи Гъалибвал хъендику кутаз жедайди туш. И важибу гъакъикъатдикай чна къенин ва къвемзай несилизни ачуҳиз лугъун лазим я.

Гъар садаз чир хъун лазим я хъи, миллионларди чанар къурбандна, гзаф къадар хуърер, шегъерар, карханяр харп-плайриз элкъунар къачур Гъалибвал, къе са бязибури фикирзавайвал, чи бубайрин гъиле регъядиз гъатайди туш.

1941-йисан 22-июндиз Адолльф Гитлер къиле авай Германиядин къушунри Советрин Союздал вегъенай. Душманди Балтийский гъулелай Чулав гъульел

рерин советрин исполкомра и къаардарин бинедаллаз талуъ комиссияр тешкилна.

КАЛИНИНСКИЙ фронтда Торопец-Ко-Холмский операция кар алайди тир. Ударный 3-армиядин стрелковый 33-дивизияди Холм шегъер патал женгер тухуз 10 лагъай югъ тир. Адаз къумек яз танкарин 146-батальонни фена. Аскеррикай хейлин телефилер авайтлани, яракъар, патрумар къит тиртлани, дивизияди гъужумдин тирекат акъвазарзавачир.

Ржевдин Вязьмадин мулкара Яру Армиядин къушунар къеве гъатнавай. Душмандин 9-армиядин соединенири Ржевдин къанник Калининский фронтдин къушунриз акси ягъунар къуна. Частар генерик шейэрлди таъминарзавай рекъерни агална ва советрин 29, 39-армийриз кефердик хъфида мумкинвал ганац. Калининский фронтдин къушунар къеве патал пай хъана. И райондиз стрелковый къеве дивизия газ атай 30-армиядин командующийдиз 29-армиядин амукунавай къеве дивизия вичин къушунрик кухтунин буйругъ гана. Абуру кеферпратай душмандал гъужумун лазим тир, амма фашистри чипи къунвай чайра мяъкем сенгерар тулькъуравай ва абуру къастуналди хуъзвай.

НКВД-дин 39-армиядин къушунриз регъбервал гузай генерал-лейтенант И. Масленникова гзаф алахъунар авунатлани, частарилай Осуг ва Сычевка шегъерар къачуз хъанач. Немсери чинибуруз

ЛЕНИНГРАДДИН фронтдин ударный группировкайри Волосовск ва Сиверск галай терефрихъ вилиди фин давамарзавай. Душмандиз риклелай тифдай ягъунар къаз, къушунар Ожогино, Раболово, Вохоново, Салези пунктариш агақына. 67-армиядин соединенири Ульяновка къуна. Масленникова команда гузай 42-армия, гъужумдин гъерекатар гегъеншаруналди, Гатчинадив, Тоснодив, Парица, Ижора вацларив агақына. Эрчи пата авай къушунри, Пушкино хуърелай элячина, мадни вилиди еримишна.

Белорусский фронтдин къушунри Калинникович ва Мозырск шегъерин къвала-рив, душмандин гъужумдай агуудиз, четин-виледи вилиди еримишна. Иикъан эхирдай абуру хейлин вилиди фена.

23-январдин иғиз Приморский къильдин армиядик ақатзавай Азовдин военный флотилиядин гимийри Керчдин плацдармадал гъужумдай вахтунда анин портуниз гъульерин десант авудна. Ада гъужумдин агалкъун арадал гъуниз къумекна.

1945-йисан 23-январь, дяведин 1312 лагъай югъ.

И юкъуз Белорусский 3-фронтдин къушунри Инстербургско-Кенигсбергский операция эхирдиз гъана ва хъсандин мяъкемарнавай Ильменхорстдин райондин сенгеррай пад акуудна.

Белорусский 2-фронтди Алленштейндин сенгерар барбатна ва Эльбинг ше-

Хъендику кутаз жедач

(Тарихдин чинрай)

къван яргы серъят хуъзвай чи пограничный частарал гъужумна. Гитлеран генералари лап кар алай къушунар Шяуляйдин, Каунасдин, Гродне-Волындин, Рава-Русский ва Бродский терефрихъ рекъе тунна. Амма пограничники абуруз терсадаказ жаваб гана, душмандин гзаф аскерар, техника барбатна, фашистриз гзаф чайра вилиди фидай рекъер агалнай. Амма къуватар барабарбур тушир. Женгер фикирдизни гъиз тежер хътин къизгъинбур, ивияр экъичайбур, гъужум-гъужумдин къула авайбур жезвой. Дяведин анжах са юкъуз чи зенитчири душмандин 76 самолет яна, гадарна, 5000 немсесирда къуна. Ятлани чибур къулухъ чуугуниз мажбур хъана. Виликамаз вири терефрихъяй гъазур хъанвай, аскерралди, яракъралди, техникадалди артухандал авай душмандин хура акъвазун речъят кар тушир.

ВАТАНДИН мулкариз немсерин къушунар гъахнавайдакай, дяве башламиш хъанвайдакай Дагъларин улькведин халкъарин хабар агақына. Чакчада собранияр, митингар къиле фена ва агъзурралди дагъвийри, жуъреба-жуъре пешейрин иесири чи Ватан хуъз гъазур тирдакай малумарна ва фронтдин рекъе тун таълабна. 1986-йисуз Дагъустандин къатбрин издательства ақыннадай “Чун гъалибилихъ инаниши я” ктабда ганвай документтрай аквазавайвал, Дагъустандин сифтегъян гъульлубур (3500 кас) фронтдин 1941-йисан 27-июндиз фенай. Идалай гъульвийиз Дагъларин улькведин гъар юкъуз Яру Армиядин жергейриз вишералди неинки итимар, гъакл дагъви рушарни фенай.

Ватандин Чехи дяведин гъар са югъ мусибатдин, къияматдин вакъирайралди, женгералди тафаватлу хъана. Абуру къе риклек хун чи буржи я. Газет ақыннадай югъ 23-январдал гъалтзавайвийя чун 1942-1945-йисарин анжах 23-январдин фронтдин майданда къиле фейи вакъирайралди акъвазда.

Гитлеран фашистрихъ галаз дэве ийз-вай 216-югъ тир. Гъа и четин члавуз, 1942-йисан 23-январдиз, СНК-ди (Халкъдин Комиссаррин Совет) “Диде-бубаяр авачиз амукуй аялрин къайгъу чуугунин тъакын-дай” къаар къабулна. Шегъерин ва ху-

гъер галай патахъ еримишна. Нянихъ танкарин гвардиядин 5-армиядин 29-корпусдин 31-бригададин къенкъечи дестеяр шегъердиз гъахъна, зирингиз анай экъечиана ва Фриш-Гафф заливидиз мукъва хъана. Са шумуд сядилай анив чи къушунрин маса къуватарни агақына.

Белорусский 1-фронтдин танкарин гвардиядин 2-армияди ва гвардиядин ат-лайрин армияди Быдгощ шегъер-къеле къуна. Советрин къушунри и юкъуз Рагъэкъечи дай патан Пруссиядин мяъкем сенгерар хуъзвай фашистарни элкъурана къуна ва абурунин гъалибвал къанзиншина.

Украинадин 1-фронтдин гвардиядин 5-армиядин стрелковый 33-корпус сифте-бурукай яз Одер вацл мукъва хъана ва адалай элячина. Гъа и юкъуз Одер вацлай советрин маса къушунарни элячина. Чи къушунри Силез хуъзвай душмандиз ягъунар къуна. Немсерин командованидиз амукуйди чин частариз къулухъди чуугунин буйругъ гун тир.

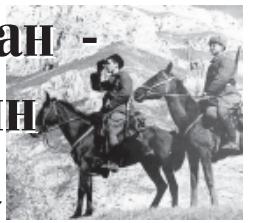
Украинадин 2-фронтдин къушунрини душмандиз гъар са уламда басру гузай. Гзаф терефрихъ арадал гъизвай женгерин нетижада советрин къушунри 56 хуъз къуна, гъа гысабдай яз - Словакиядин райондин центр тир Рожнява шегъерни. Ам къуд патахъ рекъер фенвай ракъун рекъин еке станция тир.

ФРОНТДИН маса къушунри Будапешт шегъер патал женгер чуугуна. Фашистри советрин аскерринг гъужумдиз пехъивиледи жаваб гузай. Дявеяр къиле физвай чайра абуру ара-ара акси гъужумарни тешкилзайвай. Икли, Украинадин 3-фронтдин 46-армиядин ва гвардиядин 4-армиядин частар лап къеве гъатна. СС-дин танкарин 5-дивизияди ийфен сяддин Ҷууда гъужум тешкилна ва советрин къушунрин сенгеррай пад акуудна, Барачка райондиг гъахъна...

Гъелбетда, ихътин гъвечи гъалибилихъ метлеб амачир: Советрин къушунри Берлиндикъ гъерекатзайвай. Им Гитлеран чулав мурадар таач хъана лагъай чал тир...

Дагъустан -

январдин
варца

Дагъларин ульквени Гитлеран Германияди Советрин Союздал вегъей тъа сифте йикъалай фронтдин гъар са терефдихъяй еке къумекар гана. Идан гъикъиндай гъакъыни делилри шагъивалзава.

1942-йисан сифте къилера Дагъустандин зегъметчизири Яру Армиядин къушунриз 7277 күрт, 7732 бармак, 2383 япунжи, 40500 жигет, шарф, 8564 хилер галачир далуяр ва ма-ша шейэр рекъе тун.

Дагъустандин балуғчийри вад ийсан ташшургъар къуд ийсуз къилиз ақъудна. Балуғчывилин трестди государстводин план 123,8 процентдин бегъемарна. Лап виниз тир агалкъун Турагидин заводдин коллективди къазанмишна. Ада къве ийсан план са ийсуз къилиз ақъудна. Дагъустандин балуғчийри фронтдин пландилай алава яз 200 агъзур центнер балуғар гун хиве къуна.

1943-йисан январь. Дагъустандин зегъметчизири оборонадин фондуниз 4859000 манат пул, госзайдин облигацийрин гысабдай 15544000 манат, 39 килограмм къизил, 121 килограмм гимиш рекъе тун. Идалайни гъейри танкар, самолетар, бронепоездар патални пулар къватна.

Ахъчою райондин зегъметчизири Советрин Союздин Игит Валентин Эмирован тъварунъ галай авиаэскадрилья тешкилунин фондуниз 1186300 манат къватна. Идахъ галаз сад хъиз, дагъвийри Яру Армиядин фонд патал хуърун майшатдин сүрсет ва гъакл хейлин сар, хъицкъар вахкана.

1944-йисан январдиз Верховный Главнокомандующий Иосиф Сталиналай ВКП(б)-дин Дагъустандин обкомдин секретарь Алиеван ва ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Председатель Тахтарован тъвариҳихъ тел хтана. Ана кхъенвай: “Яру Армиядиз пара герек женгинин техника гъазурун патал 25700000 манат пул къватлай Дагъустандин зегъметчизириз са Яру Армиядин патай стхавилин еке салам!”

Гъа и ийсан 11-январдиз “Дагъустандин правда” газетдиз Советрин Союздин Игитвилиин тъвариҷиз лайху хъанвай Гъасрет Алиевакай кхъенва. Макъалада, Днепр вацлай элячина, адан рагъакидай пата плацдарм арадал гъайи ва уткъемвиледи фашистрихъ галаз жент чуугур къеъал аскердин дирашвилий ихтилатзава.

1945-йисан 17-январдиз акъатай “Дагъустандин правда” газетда пуд ордендин сагъиб, гвардиядин капитан Загыров Тагыран чар ганва. Офицерди кхъенвай гъар са гафунай халис ватанпересвал акъвазва: “Къу ватанэгъли, гвардиядин капитан Загыров Тагыр Загыровича Дагъустандин коммунистиз, комсомолиз, флягайриз ва колхозникриз чими саламар рекъе твазва. Зун Дагъустандин халкъдин хва, лезги я. 1941-йисан 22-июндилай за фашистрин чапхунчирхъ галаз жент чуугазза.

Гъукуматди заз Яру Пайдахдин, Ватандин дяведин I ва II дережайрин пуд орден ганва. Зун, капитан, исята батальондин командир я. Фашистар чи чилелай чукурзайвай женгера иштиракиз, зун Кеферпартан Каеказдай Рагъэкъечидай патан Пруссиядиз къеан фенея. Исята чна душман вичин магъара къирмишаза.

Заз атай чарчай Дагъустандин зегъметчизири оборонадин фондуниз ганвай пуларин гъакъында, малдарвиле, магъсулдарвиле, саларбанвиле къазанмишнай агалкъунрикай хабар хъайила, зун пата шад хъана ва за хайди тир Дагъустандиз ва чи советрин Ватандиз къин къазва: алчах душмандал гъалибвал къазанмишун патал заз я къуватар, я уймуър гъайиф къеда.”

Советрин Союздин вири халкъари, сад ва тупламиш хъана къачур Чехи Гъалибвал тешкил гъачирди я. Игитар риклек хуън, же-гъил-жаванар абурун чешнейралди халис ватанпересар яз тербияламишун чи виридан буржи я.

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Гъилевай йисуз чи газетдин 100 йис тамам жезва. Идакай, гъеле аллатай йисан эхиримжи нумрайролай гатунна, келдайбуруз хабар ганва. Милли руьтъ, къанажагъ, акыл-камал мягъкем хънник газетди кутунвай ва кутазвай пай алцумдай хътин ульчме, төр-мизан аватла, заа чидач. Гъакъикъатда чал, меденият, зебият, чи мектебни клуб, чи гъар йикъан ульмуру алай вахтунда милли газетни журнал, ктабни дафттар галализ фикирдиз гъун четин я.

Лезги журналистика, публицистика алай вахтунда, амай халкъарин держайриг гекъигайла, зи фикирдалди, күсни агъда амач. Са бязи рекъерай чун гътта виликни квайди гъисс тавуна туш. И карни чи газетдин гъар йисан тирајди, чаз къизвай авторрин пешекарвили, мухбирвиллин гъавурда аваз, месэлайриг эгечизавай тегъерри субутзана.

Лезги журналистикадин тарих ихтигин тъвараради сейли я: Гъажибек Гъажибеков, Алибек Фатахов, Зияудин Эфендиев,

тъккяятчийрин, драматургин, чехи алимрин сифте камар гъа чи хайи газетдихъ галаз алакъалу хъана. Гъа ихтигин ажайб мектебдай абур чехи дульнъядиз эвъчеңна.

Республикадин партийный, советрин, профсоюзирин ва маса чехи органрани чи хейлан виликан журналистри къвалахна, гъа чеб хъайи цийи держайрайни чаз къхъз хъана. Улубий Черкесов, Мирзебег Демиров, Абуталиб Абилов, Гульбала Ханов, Мегъамед Шайдаев, Шагындин Рамазанов, Нариман Гъажиев, Рамазан Юсуфов, Сфи-Буба Сфиев, Эфенди Аквердиев, Серкек Мингъажев, Аламудин Шихрагъимов ва газф масабур гъа жергедай я.

Ибур вири цийи девирди, яни милли лезги газет арадал гъайи 1928-йисалай инхихь майдандиз атай авторар, лугъудайвал, цийи “къелемар” я. Амма чи журналистикадихъ, просветителвиллин ирсинахъ тарихиз фенвай дувулар авайди чир хъун ва гысада къун гerek я. Лезги милли журналистикадай авунвай къетлен ахтармишунар, гъайф хъи, газф туш. Адан гъакъиндей делилар чаз илларин доктор Джонрид Назирович Агъмедован ирсинай, алимар тир Ражидин Гъайдаров, Агъмединлугъ Гульмегъамедован, Зибивуллагъ Биримбегован, Фироза Вагъабовадин, Гъажи Гашаров, Къурбан Акимован, Азиз Мирзебегован ва масабурун къинира чир хъезва.

Чи милли журналистикада сифтегъан камар къачур маса векил, чаз чидай делилралди, Урсатдай чиниз атана, сифтегъан лезги алфавит тукъуьрай алим Петр Карлович Услараҳ галаз къвалахай Къазанфарбек Зульфикаров я. Чи газетдин виликан къилин редактор Агъариза Узиорович Сайдова вичин къинира къейднавайвал, “Къуредин эвелимжи жуз” тукъуруни лезги печатдин бине кутуна (Килиг: “Лезги газет”, маҳсус ктаб, Махачкала, “Лотос”. 2000-йис). Абурун күмек-дади халкъди яратмишай сивин эсерар типографиядин гъарфаради чапдай акуддай мумкинвал хъана. И кар алимар тир А.Гульмегъамедовани, Р.Гайдаровани, масабуруни чин къинира къетлендиз къейднава.

За къатузвайвал, Къ.Зульфикарова Услараҳ галаз санал тукъуьрай лезги буквардин сифте газф, халкъдин сивин яратмишунриз талукъ лезги чалал баянтар, чеб чап авунин тегъерни лезги пуб-

Милли журналистика: сифте камар

Назир Агъмедов, Абдулкъадир Алкадарский, Гъажи Алиберов, Исмаил Вагъабов, Къази Къазиев, Имамудин Алаев, Агъмед Агъмедов, Зейдуллагъ Мегътиев, Касбуба Азизханов, Ибадуллагъ Тагыров, Эмирхан Селимханов, Мегъамед Гъажиев, Шагъ-Эмир Мурадов, Унейзат Мейланова, Агъед Агаев, Межид Гъажиев, Ражидин Гъайдаров, Агъмединлугъ Гульмегъамедов, Гъахъверди Рамалданов, Алирза Сайдов, Забит Ризванов, Имам Асланов, Мурадхан Шихвердиев, Абдулбари Магъмудов, Буба Гъажикъулиев, Якуб Яралиев, Шихзода Юсуфов, Шихнесир Къафланов, Жамидин, Байрам Салимов, Абдурашид Рашидов, Ибрагим Мурадов, Багъиш Багъишиев, Шамсудин Исаев, Желил Мурадалиев, Къадир Рамазанов. Чин вири ульмуру газетдиз баҳш авур Агъариза Сайдов, Ноъябр Ханшиев, Мегъди Мегъдиев, Мурадали Мурадалиев, Сиражудин Селимов ва газф масабур...

Алай вахтунда печатдин хиле женг давамзарлав авторар мадни сейли я. Чи риклел чехи алимрин - Гъажи Гашаров, Къурбан Акимован, Фаида Гъаниевадин, Руслан Къадимован, Нариман Абдулмутилибован, писателар тир Ханбиче Хаметовадин, Абдуслим Исмаилован, Арбен Къардашан, Азиз Алеман, Азиз Мирзебегов, Казим Казимов, Сажидинан, Майрудин Бабаханов, Фейзудин Нагъиеван, Зульфикар Къафланован, публицистар тир Ильман Алипулотован, Абдулафис Исмаилован, Алик Абдулгъамидован, Пакизат Фатуллаевадин, Куъреви Мансуран, Седакъет Керимовадин, Муъзеффер Меликмамедован, ҷудралди маса ксарин тъварар къевеза. Зун гъеле къе редакцияда къвалахазавайбурук раҳазава.

Инал генани къейдна къланда: чи гъар са хуърь алтавай 100 йисан тарихда ҷудралди чқадин муҳбирап гана. Абурун чехи пай хуърерин муаллимар, чуъллери зегъметчияр, агрономар, малдараар, хипехъанар, къультработникар, духтурар тир. Шегъеррай чаз газф фялейри, устарри, инженерри, техникир къизвай, чин агалкъунрикайни алакъунрикай ва майил-мурадрикай хабар гузвой. Газет, дугъиданни, халкъдин тешкилатчи, пропагандист, агитатор, муаллим, просветитель, къультурдинни литературадин гекъигуун авачир ким хъайидал шак алач. Чи тъвар-ван авай саки вири шаиринни

листикадин сифте чешнеяр хъиз я. Абуруй чи гуъгуъунин алими - Г.Гъажибекова, Н.Самурскийди, М.Гъажиева ва масабур менфят къачурдал шак алач.

Пуд лагъай векил яз чи журналистикадин тарихда вичи 1912-1914-йисара Санкт-Петербургда Сайд Габиевахъ галаз санал “Заря Дагестана” газетда къвалахай ахчегъви Ражаб Амирханов малум я. Адакай хейлин къинар чи аямдин чехи публицист, илларин доктор Джонрид Агъмирович Агъмирова вичин Дагъустандин печатдиз талукъ монография (“Кеферпатан Кавказдин милли печать”, “Прессадин къеъвали”, “Дагъустандин прессадин 100 йис” ва мсб.) авунва.

Р.Амирханов винидихъ тъвар къунвай газетдин хуси корреспондент тир. Адакай Ахчегъ райондин “Цийи дульня” газетдин 90 йисан юбилейдиз талукъ вичин мақъалада адан къилин редактор Демир Шерифалиева къеънавайвал (“Цийи дульня”, 90 йис”, М-кала, ООО “Лотос”. 2018-йис), Р.Амирханова вичин са мақъалада 1912-йисуз Ахчегъиз Г.Григоди лугъудай касди вичин “Форд” машинда аваз сифте яз синематограф (кинодин аппарат) гъайидакай хабар ганва. Киноаппаратдиз ва автомобилдиз чқадин ағалийри чехи итиж авуна. Инсан хъиз къекъевзай “Иблисдин машиндиз” килигиз, ағалияр къунши хуърерайни къевзвай. Аквазвайвал, имни къетлен агъвалат ва хабар, цийивал я. Журналистидин къатлунар гъамиша хъибур, вични датланда вилик жергеда хъун лазим тирди и са мисалдин субутзана.

Ражаб Амирханов лап фад, 26 йисан яшда аваз, 1914-йисуз рагъметдиз фена. Гъавилияр адан къелемдикай хкатай ирсни, гекъигайла, гъвечиди я. Гъайиф. Ятланни ирсими, чи фикирдалди, гуъгуънлай майдандиз эвъчеңай Гъажибек Гъажибеков, Назир Агъмедов, Исмаил Вагъабов хътин цийи аямдин журналисти - публицистар, писателарни алимар руъгъламишна. Яни цийи газет - “Цийи дульня” арадал гъидайла, квелай чешне къачурдатла, абурун вилик квай. Икъл сифте къачур камарикай къетлен рехъ хъана. Лезги милли журналистикадин - цийи ачуҳунринни агалкъунрин, цийи-цийи къуватар агудунин ва виликди финин майданар геъненшарайди. Абуруй чаз газф масабуринни ирсни, ахпани вичин буба Абдуллагъавай, ражада.

Къакъани я, масанни

Гъажи КЪАЗИЕВ,
РД-дин лайиху муаллим, Хасавюрт
райондин гъуъметлу агъали

“Лезги чал”, “Лезги чил”, “Лезги газет”, “Лезги намус”... и къудибарадихъни “Лезги” лугъудай гаф гала. Риклел рагъметлу шаир Абдул Фетягъан “Зи лезги чал” шиир къевеза:

Зи лезги чал, захъ авай са багъади,
Чуъхуъза за жуван руъгъви нурана.
Дидедин мез, играмиди, алади,
Тухузвайди ульмуърдин зун гурана.

“Лезги газетдихъ” вири девирра еке метлеб хъана, исятдани ава. Ада хайи чалаз, хайи чилиз гъуъметдай, халисан ватанпересвиллин къанажагъ авай не силар тербияламишунин карда еке роль къуъвазва. Хайи чалаз гъуъметзвай гъар са лезги ам хтун, багъа мутьман хъиз, гъзлемешава. Гъайиф хъи, ам къизвайбурун къадар къвердавай тимил жезва. Вуч ятла и кардин себеб?

Зи фикирдалди, им сифтени-сифте жуван хайи халкъдиз, хайи чалаз гъуъмет тавунхихъ, ахпани, жавабдарвал квадарунхихъ, кваз тақунхихъ галаз алакъалу я. Къилин винизвал тушни хайи газетдин чинрай жуван ватанэгълирикай, Россиядин жуъреба-жуъре пиплерай жавабдар къуллугърал алай лезги стхайнини вахарин алакъунрикайни агалкъунрикай къеънвай макъалаяр акун! Дульядин майданра спортдай гъалиб-вилер къазанмишавай пагъливанрикай, меръяматлувиллин серенжемрикай, хчи месзлайрикай, халкъдин талабунрикай, иғтияжрикай, цийи вилерикай хабарар къелун! Газетди чиз чи акъалтзавай не сил чехи буйбинни бадерин адетралди тербияламишдай рекъер къалурзана. И алай хътин гъарда вич “хан” яз гысадзизавай девирда им гъвеши месэлээр...

Гъелбетда, са бязибур газет къин тавун патал агъзур жуърейрин багъинаяр акъудиз алахъзава: ам багъа я, геж ахгакъзава, ана авайбур гъа са авторрин макъалаяр я, зун лезги чалан гъавурда хъсандиз акъазвач, Интернет авачни... Эхъ, гъа Интернет арадал атайдалай къулухт тушни гъакъван герексуз крат чи къилел къевзвайди? Макъалаяр къеъна рекъе тун садазни къадагъа авунвай кар туш. Гъикъван авторар газф хъайтила, Тъакъван хабаррин серъятарни геъненш жедачни? Диде - лезги, буба - лезги, келнавай мектеб - лезги, нин тахсир я ваз лезги чал чир тахъун?! Икъл, чна агалтзавай не силприн валик гъихътин жавабдарвал гыссава?

Къанажагъни чал сад-садавай къакъудиз жедач.

Гъелбетда, “Лезги газет” ва жуван дидед чалал агътазавай маса изданияр гужуналди къиз, таз жедач, ам гъар садан хушунин къвалахъ я. Бязи лезги “халуриз” ресторана ацуқъайла гудай вад-цуд агъзур манатдин гъайиф къведач. Жуван багъри газетдихъ гудай пул жагъизвач...

Чаз виризаз чизвайвал, 2020-йис “Лезги газетдин” 100 йисан юбилейдин я. За вири ватанэгълириз газет къиниз зевр гузва. Заз чидайвал, чахъ баркаллу рухвиярни рушар - бизнесменар, еке компанийрин къиле ақвазнавай сагъибар тимил авач. Эгер ахътин ксари гъич тахъайтила 5 газет къеъитла, им вич-вичелай ватанпересвал, меръяматлувал къалурн жедай.

Цийи гъар са яис алуқъайла, “Лезги газетда” гъина ва гъикъван экземплярар къеънатла рашава. Заз хасавюрт райондин Къурушири хуър чешне къалурзана. Ина гъар йисуз къизвай экземпляррин къадар зишев агаъзава. Хуърун алакъадин отделенидин начальник бажарагълу хва Гъамидов Физули Зейнединовича газетар къин патал еке зегмет чуғвазва. Гъавилияр адах хуъре вирида сагърайни лугъузва, гъуъметни ийизва.

Гъуъметлу лезги къеъвали рухвиярни рушар, ша чна чи багъри газетдин тираж хажин, гъич тахъайтила ҷудралди агъзурдав агаъзарин! Къой масабуро чалай, чи “Лезги газетдилай” чешне къачурай!..

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

ШИХАЛИ Фетали хандин виридалайни гъвечи ва пуд стхадин арада виридалайни паралакынан авай гада тир. Буба къейдалай кулух аддай Фетали хандин чехи гъукумат чукун тавунин вилик пад къаз алакына. Урсатдин айласин историографияди аддай шагърин Персиядин терефдар, гътта персни "авуна". Урсатдин тарихчир айласа къевенай квалахра, Дербентдилай гатлунна, вири Кыйблепатан Кавказ Персия яз къалурнава, чадин агъалияя лагъайла, - персер яз. Мадни башкъя, анра Дербент персерин шегъер яз къалурнава. Гъса ваахтунда гъакъикъатдин гъалар ачуарзайва Шихали хандиз талуку делилар гътнавай чешмейрина.

1794-йисан 20-февраль. Дербентдин Ших-Алихан Урсатдин раятилиз (подданство) къабулун тестикиарниз талукарнавай Государстводин советдин заседанидин протоколдай:

"Георгиевский къелдай (шегъердай) генерал Гудовича ракъурнавай рапорт кленна. Рапортда авай гафарин ва адаха галаз Дербентдин Ших-Али-ханди императрициадин тъварцел рекье тунвай чарчин патахъай советди меслятна: и ханди, ада сифте чи патав ракъурай илчиди ва Таркидин шамхалди тестики авур жуьредин, чи офицердив вугана, вичел ракъурай къин къун тестикиячтани, ада (Ших-Алиханди), присядигин текст къерехна, Къуръандиз темен гана, къин къур саягъда офицердин вилик лагъана: вичиз вичин регъбервилек квай вири халкъ-

умудар авай абур Дербентдин агаъяна. Амма. Ших-Алиди агаъян гъурметсузвал къалурна хъы, къушунар гъвечилибур тирвилай варар агалун буйргунна...". (Варвара Ивановна Бакунинадин риклел хуннан. 1976-йисуз Персиядин фин. Уруссин къульне замана, 2-кыл, 2-нума, 1887-йис).

Хандик хъел акатун рекье тунвай къушундин гъвечилихъ галаз алакъалу тахъун мумкин тир. И вахтунда персерин пачагълугъдин шаркъ пата узбекрини търкмени гъулгъула къарагъэрнавай. Ага-Муғаммада Кавказдин физай къушунар пачагълугъда къал тунвайбур "секинарун" патал кулух элкъур хъувуна. Къумекъиди гътияж амачир.

Урсатдин Персиядин жаза гудай къарап къабулна. 1796-йисуз Кавказда еке къушун къватна. Адан къиле 20-йис хъянвай Валерий Зубов тайнарна. Варвара Бакунинадин гафаралди, Валериан Зубова генерал Савельеваз Дербентдин гъяхъ тавунин ва адавай къерех хъуннин буйргун ганвай.

20-йисан яшда аваз генерал хъянвай Зубовак дамах акатнавай, ада Дербент гужунади къачудай къарап къабулна. Идакай официальный тушир мад са чешмиди хабар гузва. А ваахтунда Кавказда къуллугъзай Суворова шаир Д.И.Хвостоваз рекье тур кагъазда Дербент Савельеваз "150 сеферда" табий хъайди къейднавай. Амма буйргудиз вафалу Савельева, Дербентдин гъяхъ тавуна, къуд ачух чульда акудун къетна.

Зубоваз гъаливилек гекъезавай. 2-майдиз ада Дербент элкъурна къуна. Бакунинади шағыдваз авайвал, къеледин цларил къецепата эзигнавай

Шихали хан. Ам вуж тир?

ни галаз Урсатдин скипетрдиз (пачагъир жедай гъукумдин лишан, ярх) табий жез къланзана. Ханди вичин чарчени гъя и фикир тикраразва.

Генерал Гудовича гъеле тестикиарнавацтани, а ханди вичин къинез (ганвай гафуниз) къуват яз Къуръандиз темен гун ва чун раҳазтай чарни ракъурун (хандин басма алай) вич чи патав алайдахъ инанмишарзай делил я. Гъавилия, мад адавай къинер къунар вилив хъун тавуна, и кардал рази хъана къанда.

Гъавилия, Советдин фикирдади, генерал Гудовичаз хандин векил иниз (меркэздиз) рекье туннади хандиз къланзавайвал ийдай ихтияр гайтла жеда.

Шихали хандал умъурда четин имтигъанар газф азаптна. 1795-йисуз, адан 18-йис тирла, персерин цийи шагъ Агъя-Муғаммада нубатдин сеферда Кавказдин гъукумна.

"1795-йисуз персерин шагъ Агъя-Мегъамед 60000 аскердикай ибарат къушун галаз Гуржистандиз гъахъна. Апрелдин ваца адан къушунар Тегерандин дөрөйре къватнавай. Армия майдандиз экъечдади садазни нубатдин гъукумдин макъсад вуч ятла чизвачир. Агъя-Мегъамеда къушунар пуд патал пайна. Абурукай сад лагъайди Муғаммадин дуъзен чульлар Ширван ва Дагъустан галайвал фена...". (Граф Валериан Александрович Зубован регъбервилек кваз Урсатдин къушунар 1796-йисуз Дагъустандизи Персиядин финикай тарихдин малуматтар // Ватандин чарар, 31-лай, 87-нума, 1827-йис).

Тифлис къурдалай кулухъ персери чадин агъалийриз еке инад къуна. Дагълара авай сагъиби Урсатдин къумекъиз къушунар рекье тун тълабна. Анжах Шихали ханди императрица Екатерина дивай къушунар вай, Агъя-Муғаммад шагъдин къушунрихъ галаз женг тухудай аскерар къватнун патав пулдин къумек тълабна. Амма а ваахтунда Кавказда авай сердер генерал Гудовича пулдин чадал хандин патав са шумуд ротадикай ибарат къушунни газ генерал Савельев ракъурна.

Гъгульнай къиле фейи вакъийракай вичин риклел хуннан Зубован генералракай садан умъурдин юлдаши - Варвара Бакунинадин сүгъбетзава:

"Риклелай алатдади заа Урсатдин къушунар Персиядин финиз талуку вакъийракай ахъайиз къланзана. 1795-йисан зулухъ Дербентдин хан Ших-Алиди императрициадин патав вичин векил ракъурна. Ада Агъя-Мегъамед ханди Урсатдин къаюмвилек квай Гуржистан къиъварай тегъерда вичин мулкарни барбатдади персерин шагъдиз акси экъечуний карда къумек тълабавай. Декабрдин ваца Гудовичал Дербентдин къушунар рекье тунин буйргуг агаъяна: зи фикирдади, генерал Савельев аниза са агаъян еке тушир къуваттар газз ракъурнавай. Физай рекье хъультын аязри абуруз тади гана. Шегъердин ваар чиз гъасята ахъайда лагъана

тек са даҳя къачун патал са шумуд виш кас телефонай. Къейд ийн хъи, къушунрикай хкатунрин гъакъикъи рекъемар са шумуд сеферда тимиларнавай.

10-майдиз шегъер къачунай. Зубова меркездиз хабар гваз подполковник Мансуров рекье тунна. Ада генерал I Петрихъ галаз гекъизавай. Шаир Державина Зубовакай тади гъалда тарифдин эсерар теснифна. Варваради лагъайла, ик! къиъена: "Къуне, белки, газетрай Дербент къуниз талуку делилрикай къелна жеда. Амма захъ авай делилар абурухъ газлаз къазвач..." .

Дербент къурдалай кулухъ Зубова ана вичин администрация тайнарна ва Персиядин финин рехъ давамарна. Шихали хан есирада къунвай ва ам къарувчилай гузычилек кваз къушунрихъ галаз тухузай. Къубадив агаъдади, хандилай катиз алакъана. Есирад акъатай ам Ахчегъиз атана ва ина къушун къватыз гатлунна. И чавалай Зубован ахмакъвиял Шихали хандикай Урсатдин душман хъана. II Сурхай хандихъ галаз санал абур дяве тухуз гатлунна. Нетижада Зубов къушунни газлаз Персиядин гъахъун къилиз акъатнавай.

Тарихчи Потторди къизизавайвал, Аллан тъвар алай хурун патав къазикумхвийрихъ галаз санал полковник Бакунинадин еке къушун барбатдайдалай кулухъ Тегеранда Шихали хандин гъурметдай салютар ганай. Гъа ик!, ханди Персия завалдикай хвена. Анжах Персия патав вай. Ада вичин чилер, халъ патал женг тухузай. Элкъевна хъфидай рекье Валериан Зубова Польшадай тир сиягъатчи Ян Потоцкийдиз Персиядин чадал чадал чеб рехъди лезгийрихъ газлаз дяве тухуниз мажбур хъана лугъуз шел-хвалавазай.

Кавказдин дявидин чарх гъя и чавалай элкъевз гатлунна. Кавказдин дявидез талуку виридалайни газф томрикай ибарат Дубровинани Поттордин важдилу къалахра Кавказдин дявидин эвел Къубадин ва Дербентдин хан Шихалиди дяве гатлунай 1976-йисалай гъисабзава. 1812-йисалай ам и дявидин къиенкъе хъана. Гъутъунлай Шихали хан вичин езnedин патав Табасарандиз, аныай Къазикъумхиз, Акъушадиз куҷа хъана.

Вири и яйласа ада садрани Персия союзник яз гъисабнай. Я ам садрани, бязибуру къизизавайвал, шиит хъайди туш, я ада Кавказда Персиядин терефни хвенач. Гътта хирер, къацъар, къуватар заийиф хъайлани, ада, хейлини масабуру хъиз, Персиядин къуна хъунрикай фикирнай. II Сурхай ханди Персия чуныух жедай чка яз гъисабзавай ва ам аниза вичин хизан акудизни алакъайнай. Шихали ханди Дагълух Дагъустан хъяна. 40-йисан яшда аваз ам рагметдиз фена. Шихали хан Унцукул райондин Балахани хурье кучукнава.

Шихали хандин викъегъильекай, Аллагъди гайтла, чна инлай кулухъ мад сеферда ихтилатда. Ам халъдин риклел амукудай къеъал хъуниз лайхълу я.

ТарихЩийи ктабар**"Гъетер-халкъар
Къурушар"****Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ**

лу, тъвар-ван авай касар ақъатунин сир тъбигатдин къуватдихъ галаз алакъалу ийизва: "Шагъ дагъ, Шалбуз дагъ, Базардуззи, Кетин дагъ Лезгистандин рагъакъидай пата, Ватан хъзвиз къурдатлу къагъиманар хъиз, ут-квемдаказ - мягъкемдаказ ақъазнава. Эхъ, ихътиң, вичиз тешпигъ авачир хътин надир тъбигатди, шартлари Шарвилляр хътиң рухвияни майдандиз акудун душушщдин картуш".

Социализмдин Зегъметдин Игитар тир Сейфедин Къулиевакайи Агъабег Уржевакай, 1762-1840-йисара яшамиш хъайи шаир Лезги Агъмедакай, шаир Серкер эфендидикай, Даъгъустандин халъдин шаир Шагъ-Эмир Мурадовакай, гъикаятчи Межид Гъажиевакай, XX асирдин сад лагъай паюнилай эгечиа, халъдин арада марифат чукъурунал машгъул хъайи Мегъамед Гъажиевакай, ГЭС-дин директор хъайи. Идаят Азаевакай, сад лагъай кас яз Калмыкия Республикаидин Игит лагъай тъварциз лайхълу хъайи Ханбуба Мирзemetовакай, машгъур хиругр Микъад Везировакай, Дағъустандин жемијатдин виа гъуматдин деятели Гъасен Балатовакай, Россиядин ФСБ-дин академијидин къуллугъчы яз профессорвилин тъвар къаҷур Забур Баглиевакай, генерал-майор Шамил Аслановакай, медицинадин рекъя машгъур алим Рашид Гъажиевакай, алай ваахтунда РД-дин Гъуматдин Председателдин заместитель, генерал Рамазан Жафаровакай, МВД-дин къурлушида къалахай Седредин Жафаровакай, алай ваахтунда РД-дин эцигунирин ва ЖКХ-дин министр Малик Баглиевакай ва газф масабурукай, къилди къаҷуртла, дявидин иштиракийракай, алимрикай, жуъреба-журе рекъера машгъурвани баркалла къазанишиш, бажарылупилди, намуслувилди зегъмет чуగър къуршвиркай чи гъилевай ктабда гөтөненш малуматар гътнава. Гъавилия и ктаб неинки къуршвиря, гъакъ вири лезгияр, чи тарих, алай девир чириз къланзайвай касар патални маракъула ва менфятул гътнава. Машгъур ватанэгълийрин умъурдиз талуку малуматрилай гъайри, къелзайвайдаз гъар са мақъаладай а касар яшамиш хъайи девирдин тъларни, тарихдиз талуку делиларни, чи халъдин яшайишни, агалкъунарни, къиле фейи дегишилени, цийи вилени, вирибурувай дамах ийиз жедай лишану кратри чир жеда. Ана "Къуршрин сес" газетдин къилини редакторин заместител.

Цийи ктабда гътнавай чехи пай мақъалайран автор Гъажибала Къазиев вич я. Адалайни гъайри, ана къуршвиркай хуруни шаирри, писатели, мухбирри, гъакъ маса касри жуъреба-журе рекъера язиса къиенвай, "Къуршрин сес" газетдиз, "Лезги газетдиз" ва маса чешмейриз акъатнавай очеркар, лишанлу вакъийрихъ галаз алакъалу мақъалайра гътнава. Инал заз ктабда гътнавай очеркин авторин тъварар къун кутугай кар яз акъазва. Абурун жергеда ктабдин автор вич, Мердали Жалилов, Муса Агъмединов, Мегъамед Ибрагимов, Шихмурад Шихмурадов, Нариман Къариков, Лезги Ариф, Шихали Багиров, Малик Гъажиев, Гъасен Балатов, Къасум Фаталиев, Шагъназар Хидиров, Наби Панагьев, Эбиль Бабиров, Муштагъ Эльдеров, Демир Гъажиметов, Вердиҳан Къулиев, Рамазан Къулиев, Абдулаис Исмаилов, Сейидали Сулайманов, Катиб Жавабов, Абдулвалият Арузумов, Сражедин Талибов, Аинвар Моллаев, Агъмед Къулиев ава.

Авторди-туъкъуърайда абур къватнин, къил-къиле дар къирдай къилен къилен газетдин къилини редакторин къейдериши шағыдвалзава: "Гъелбетда, ктабда хайи хурун, республикадин тъвар машгъурнавай вири къуршвиркай делилар гътнава. Чаз малум тирвал, алай ваахтунда дуњаидин къуд пата намуслувилди зегъмет чуѓвазай, хайи ерияя риклелай апуд тийизвай къуршвиря парава. Абурукай виридалай малуматар къватнун, тартибда тун ва къелзайвайбурун вилик гъун садни къве йикъан кар туш".

Къейдзавайвал, Гъ.Къазиеван къелемдикай икъван къавалди тарихдиз, хайи чалаз, эдебиятдин ирсиишни талуку ктабарни хкатнава. Ада Игъиррин хурурз талуку яз къиенвай ктаб тарихдин илимдин рекъе къачунвай цийи кам я.

Ктабда гътнавай "Нурлугъетерикай сад" сифте очерка журналист Ш.ШИХМУРАДОВА баркаллу ватанэгъли, гъуматдин зурда деятели хъайи Нажмудин Самурскийдикай ихтилатзава. Авторди Европада виридалайни къакъанда авай Къуршрин хурий бажарыгъ

Метлеблу цийи ктаб ақъатун лишанлу вакъияя я. Вири къуршвириз и вакъия табикунар, адсан автор Гъажибала муаллимдиз яратмишунра мадни еке агалкъунар хъун алхиша.

Ктаб маса къачуз къланзайвайбурувай автордин телефондин нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-537-29-08 (Гъажибала Къазиев).

Рикел хкунар

САЖИДИН,
шашир, РФ-писателрин Союздин член,
РД-дин культурадин лайихлу къуллугъчи

КУРЬУВ КЪЕЙД.
Альдер БИЛАЛОВ - Россиядин ва
ДАССР-дин лайихлу муаллим, методист,
са шумудучубникодин автор,
Россиядин лайихлу муаллим ва
РСФСР-дин образовандин гъуреметли работник лагъай таарарин сагыб, "Шад я чун" шииррин ктабдин автор.

Къунхуър Саидан, Етим Эминан, Стап Сулейманан шиирар шумудра келдайтани, гъи яшарин векил ятланни, мадни келиз хушбур, фикир жепбайдар, эзбер авуналди шит тежедайбур хунал зун аламат я. Алай девирдани шиирар тукъурзайбур тымил туш. Вучиз абурун ширихъ келдай кас жалбай къуват, чи классикрин хътиң таьсирувал авач? И кар жуван жегъил чаварани заз сир яз амуккайти тир. И фикирк ваза гзаф йисар идалай вилик агъастаплави, Къасумхуъръун юкъван школадин бажарағыл музаллимрикадин сад тир Билалов Альдер музаллимдин патав Сулейман бубадиз ада секретарвал авур йисар рикел

Са чешмедай яд Хъвайиди

хъзиз фейила, чими гатун вахт тир. "Гила чун къвед и айвандик квай цлару сериндик фин", - лагъана, Алдер музаллимди сүгъбет башламишнай.

- Зун Сулейман халудин шииратдин есирвиле гъятай кас я. И кар зун паталди, алай девирдин литературадин институтда келдайдаз хъзиз, чирвилер гайди хъана. Хуър чехиди яз, тухумар гзаф ава, гъя са вахтунда, рухвайриз меҳъярар авуналди, рушар гъульериз гуналди, чун сад-садан мукъвабурни жезва. Сулейман халуни чи са акъван яргъал тушир мукъвабуркуй сад жезвай. Ам мукъвал-мукъвал чи школадал къведай. Гъар сеферда цийи шиирар теснифнаваз, вичи тиракр ийиз ада чав хътиң тадай. Къвалье авай чехи гада Мегъамедиусоф - колхозда къвалахал, Мирзюеву, хуърун майиштадин рекъяй курсара Ахъчэга, абурукай хъсанда-каз къиз ва келиз чидай гъвчели гада Мусабиб гагъ Дербентда ва ахпа Махачкъалада институтда авай. Зани цици-пепе шиирар тукъурзайдакай хабар хъана, ам вичин шиирарлау чаарал басма авуна къланз къведай. Ада лугъудай:

- Шиирди тукъуррай гъар са шиир халкъдал агақъарна къланда. Халкъдин вил шиирди тукъуррай цийи-цийи шииррал алатла, шиирдин вилни абур халкъдал агақъарунал жеда.

Вичин уъмуърда са акъван шадвал ва регъятвал такур шиирдиз, советрин гъукуматди ганвай регъятвилер, къилди къа-чуртла, пулсуздаказ чирвилер къачун, хуърера, районра, республикада ва СССР-да жезвай хъсанвилихъ дегишвилер акурла, цийи шиирар арадал къвезвай, абур басма авуна, халкъдал агақъарун мурад яз, чи патав къвезвай. Чна абур Къасумхуърел кардик квай "Колхоздин пайда" ва республикадин газетрин редакцийриз ракъуриз къумекар гудай. За винидихъ лагъайвал, шииратдин есир хъанва гаф гъакъанди тушир. Кел-хъин тийижир, амма еке зигъин авай и шиирди чав гъар са цлар къиз тадай ва эхирдай, ван акъудна, келиз тұна, вичи дикъетдиви яб акаладай. Хиве къазни са күлеси-регъерь я, амма авай гаф талъянанни жезвач. Ада шиир чун галай сесиналди лу-гъузвойла, я къапуна ранг тымил амаз, я жуван тадивилия са гаф ва я гъижка ахъя хъайила, сиви чукъ тавартла, вилерин наразивили ва къил галтадаруни заз малумвал гудай. Гъасята тукъурзай тадай. Ада лугъудай:

- Шиирда, артухан гафни хъана къандач, я экискини. Шиирдин цларара твазвай гафар, сад лагъайди, шаирдин рикъяй къвезвай келима тестикъардайбур, яб акализ хуш къедайбур, чик са гъихътин ятланни цийивал квайбур хъун лазим я. Шиир келдайла, а шиирда авай гафар, чагъандин мецери хъиз, сада-сад гуърчегардайбур, келай эсер рикел ала-мукъдайди хъана къанда. Икъл, ада гайи тарсари закайни шиирар тукъурзайдай авуна. Амма са кар лугъун, чна чаз, Сулейман халудилай чешне къачуна, тукъурзай шиирар ам алай чкадал чавай регъулья келиз жедачир. Хъсан эсерар тушиз, ада гаф лугъунхъайлай вил къядай.

За жуван гъиледли Сулейман халудин гзаф шиирар чаарал ақуладайди я. Виридалайни чехи зегъмет къачур, "Дагъустан" поэмани и гъилералди къхена.

*Стап Сулейманан къайда
Буш раҳун туш гъакъ гъавайда.
Нубатсуз гаф ийич ада,
Чи гъал тир язух, Дагъустан.*

Акъзвани ваз и къуд цлар, абурук артухан гаф я кутазни жедач, я хуудизни. Кутуртлани, худайтани шиирдин къайда, къурлуш чур жеда. Гъакъл хъайила, гъиле къелем ва чар авачир, келуннин къинин баҳт жагъун тавур шиирди, къизилдин имарат

Мектебра композиторрин яратмишунар чиранникай

Эдуард АШУРАГЪАЕВ,
муаллим

"Тарс" гаф чна гегъеншдаказ ишлемишава. Музықадиз тарсуниз хъиз гъихътин вахтара килигзава? И тарсуниз мектебдин образовандин вири системадин сад тир истемишунрин къетенвал ава. Музықадин тарс мектебда. Адаз гузвой фикирди мектебдин музықадин образовандин стандартар къалурзава. Келзай ава гъазуруниси гөрек тир истемишунар, программаяр ва стандартар тарсунин метлебра ва месслайра къалурнава.

Музықадин муаллимдиз мектебда тарс тухун патал а тарсунин къилди вичиз хас тир къетен лишинар чир хъун чарасуз я. Къилин везифа аялар музықадин яратмишунрихъ галаз танишарун я, амма адад бинеда гъакъни халкъдин ва пешекар, музықадин яратмишунар чиран и рекъе хуси итижар арадал гъун аялприн эстетикадин гъиссер ва хъсан къилихар гегъеншарун, тарихдиз, къанунриз гъурмет авун ва вири искусство санлай къанарун ава. Искусстводин яратмишунри аялприн риклеря кукъурзай гъиссерди диде. Ватан, зегъмет къан хъун ачухарзава, къанунар хъун къумекзава, руъгъ къуватлай ийидай мумкинвал гузва. Алай девирдин чехин гъалариз килигайла, мектебда келзай ава таранпересвилин гъиссер халкъдин музықадин, классикар тир композиторрин яратмишунрихъ, Ватандин тарихдиз, къанунрихъ ва адетрихъ галаз танишарунади виликли ракъурун важиби я. Музықадин тарсара таранпересвилин тербияди, мектебда келзай ава тарс къалурнава панюни хъиз, къилин роль къугъзвазайди сир туш. Винидихъ лагъай гафариз килигна, гъар са муаллимди мектебда келзай ава тарс музықадин тарс абуруз хъсан-пис чирдай искусство яз къалурун ва гъакъни тарс вич художественный девлетдиз элкъведайвал тухун лазим я.

Тарсунив гъар са музықадин муаллим аялприв композиторрин яратмишунриз яб гуз тунилай эгечина къланда. Идалайни гъейри, гъар са муаллимди аялар гафаралди гъавурда тун лазим я. Аялприв яб гузвой эсер яратмишай композитордикай, ам яшамиш хъайи девирдин вакъиайрикай ва гъакъни композитордиз вичин и эсердалди вуч лугъуз къанзатавла, гъадакай куърьудаказ ихтилат авуртла, генани хъсан жеда.

Аялар таранпересар яз тербияламишуниз ва абуруз музықадин рекъяй чирвал гуниз Россиядин халкъарин композиторрин яратмишунар ва музықадин культураяр чиран къумек гуда. Месела, музықадин тарсара лезги композиторрихъ, абуруз арадай яз РСФСР-дин искусствоин лайихлу деятер, Сталинан тъварунин гъайли къве премиядин сагыб, Дагъустандин сад лагъай операдин автор **Готфрид Алиевич Гъасанова** галаз танишарайтла жеда.

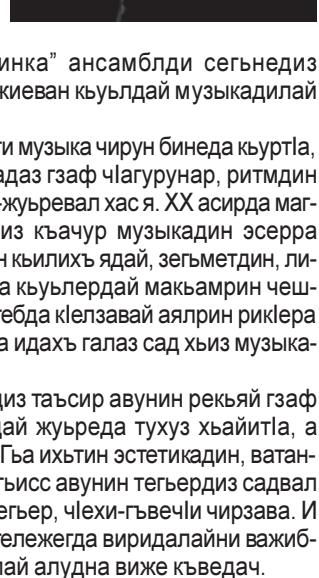
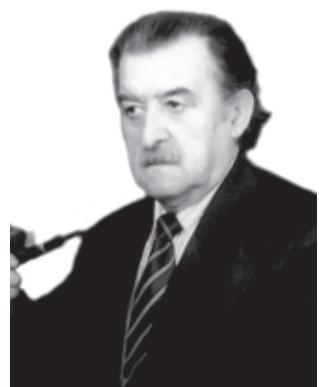
Бўйнакск шегъерда музықадин сад лагъай учлишье арадал гъун патал Г.А.Гъасанова тымил зегъмет чугунач. Ам гъакъни Махачкъалада, Самарада, Ленинградда фортецианодин тарсара гудай муаллимни хъана. Композиторди, пианист яз, концертарни тимил ганач. Ам гъакъни Дагъустанда вичин вахтунда фонографдин лентиниз 120 шиирдин члалар ва 100 мани къячур сад лагъай экспедициядин тешкилатчи язни малум я. Музықадин тарсара Г.А.Гъасанован яратмишунар чирдайла, "Хочбар" операдиз, ада аялар патал къанзатавла, "Къарачач" балетдиз, "Айғази" ва "Асиятан мутьубъбат" манийриз къетен фикир гана къланда.

Лезгийрин мад са машгъур композитор **Асеф Мегъман** я. Аялар адан яратмишунрихъ галаз танишардайла, "Диде", "Игитрикай мани", "Каспий" манийриз къетен фикир гана къланда.

Дагъустандин композиторрин арада **Зейнал Микаилович Гъажиев** тафаватлу жезва. Виридалайни адан "Зи Дагъустан", "Самур-Девечи-къанал", "Къеплинин къилихъ ядай лезги мани" яратмишунар машгъур я. Ада гъакъни лезгийрин къульдерай ма-

къамри сад лагъай чка къазвай "Лезгинка" ансамблдин къульдериз музика къинин къалахдик еке пай кутуна. Къенин юкузни "Лезгинка" ансамблди сегънедиз эъчеҷун Зейнал Гъажиеван къульдай музықадилай башламишава.

Эгер тарсунан лезги музика чиран бинеда къуртла, лугъун лазим я хъи, ада гзаф чагъурунар, ритмдин къайдайрин жуъреба-жуъревал хас я. XX асирда магнитофонрин лентериз къячур музықадин эсерра меҳъяррин, къеплинин къилихъ ядай, зегъметдин, лирикадин манийрин ва къульдердай макъамрин чешнегар ама. Композиторрин яратмишунар чиран мектебда келзай ава тарс музықадин тарс абуруз хъсан-пис чирдай я, амма авай гаф талъянанни жезвач. Ада шиир чун галай сесиналди лу-гъузвойла, я къапуна ранг тымил амаз, я жуван тадивилия са гаф ва я гъижка ахъя хъайила, сиви чукъ тавартла, вилерин наразивили ва къил галтадаруни заз малумвал гудай. Гъасята тукъурзай тадай. Ада лугъудай:

МФЦ - агъалийриз къулайвал (Интервью)

Али-Буба ЭМИРСУЛТАНОВ

Ийкъара зун Докъузпера районда кардик квай МФЦ-дин филиалдин юрисконсульт Тимур Къанберовахъ галаз гурувшими хъана. Чи арада агъадихъ галай сүгъбет къиле фена.

■ Тимур Алиюллагъович, районда МФЦ арадал атунай, адан везифайрикай къурелди лаъята жедачни?

- МФЦ - газф везифаяр тамамарзавай центр - агъалийриз гукуматдин ва муниципальны са жерге къуллугъар авун патал тешкилнавай идара, гукуматдинин агъалийрин арада авай мутья. Газф буруз чизвайвал, центрадин пешекарри агъалийриз чарасуз герек тир чарап-царар, документар, шаъадатнамаляр са курурь вахтунда чипи къватлава, абур гукуматдин талукъ идараиризни рекье твазва. Къилинди ам я хъи, МФЦ-да саки вири къуллугъар (госпошлина квачиз) пулсуздаказ ийизва.

2012-йисан 1-сентябрдиз Докъузпера районда МФЦ, къилдин тешкилат яз, арадал гъана. И жуъреда ада къве йисалай са тимил вахтунда къвалахна. 2014-йисан 1-июлдилай ам МФЦ-дин Докъузпера районда авай филиал яз кардик ква.

- Инсанриз гъар жуъредин идараирай газф справкаяр къватлавен герек жезва. И жигъетдай куль центради агъалийриз гъихътин къумекар гузва, гъихътин къуллугъар къилиз акъудзава?

- МФЦ-дин филиал тешкилнин макъсад райононгълириз яшайшдин рекъяй къуллугъар къачунин карда регъятвалия яратмишчукай ибарат тир. Чна "са дақтар" дидба къуна къвалахзава. Чи идрадиз атабуруз къуллугъдин герек тир вири къумекар ийизва, ам мад санизни фин герек жезмач. Лазим тир вири справкаяр чи пешекарди къватлава. Гэлбетда, чавай къачуз тежер справкаярни ава (месела, гражданиндин къазанжидихъ галаз алакъалуди). Ахътин справкаяр гъар са касди вичи къачун лазим я. Чи патай къумекар герекзавай гъар са агъали вич ахътин жуъредин справкани газ къвезва. Арзачиди сифтегъан шагъадатнамаляр вичи гун лазим я, амайбур чна къватлава. Госпошлина гун патал масанихъ фин герек жезвач. Дараматдин къене терминал ва чекмастер ава. Патав гъар са касдивай, комиссия галачиз, коммунальный ва маса къуллугъарни пулар гуз жезва. Мадни гъар са агъалидиз чи идараада налогрин жи-гъетдай вичин буржар чирдай мукинвални ава.

■ МФЦ-ди къилиз акъудзавай къуллугърин къадар газф я. Абуруй къуне къиметдихъ ва пулсуздаказ гъибур ийизва?

- Чна винидихъ лагъанвайвал, МФЦ-да, гъа гъисабдай яз чи вири филиалтнин гукуматдин вири къуллугъар пулсуздаказ къилиз акъудзава. Эгер са гъихътин ятланы къуллугъдай госпошлина тлалабиз хъайитла, ам гун чарасуз я. Гукуматдин къуллугърилай гъейри, чна коммерциядин рекъяйни къумекарзава. Месела, мал-мулкунин, улакъ маса гунин ва маса къачунин икъяр түкъурун, гъакъ масабур.

■ Алатнавай йисара центрада гъихътин де-шишвилер хъанва?

- Центр ачухай сифте йисуз чна ийизвай къуллугърин къадар лап тимил тир. Къенин юкъуз, гэлбетда, абурун къадарни, ерини, жуъреярни артух хъанва. Чун санал акъвазнавач. Икъл, эгер 2018 ва 2019-йисар гекъигайтла, шаз чна авунвай къуллугърин къадар 70 процентдин артух хъанва. Район гъвеччили итланы, гъар ваца газф ве-зифаяр тамамарзавай чи центрадин филиалди саки 1000 къуллугъ тамамарзава.

Алатай иис чун патал бэльерлуди тир лаъята, зун ягъалмиш туш. Санлай къачурла, чна агъалияр патал 12 агъзурдалай газф къуллугъар къилиз акъудна. Абурун чехи пай санай ма-санис къуч хъунин (миграционный) къуллугъдихъ, МВД-дихъ ва Росреестрдихъ галаз алакъалубур тир. Абуруй гъейри, Пенсийрин фондунин рекъяй чна гузвой къумекрин къадарни тимил туш. СНИЛС, дидевилин капитал къачун, пенсия тайнарун, УСЗН-дай къезилвилер ва пулунин алала къумекар къачунин рекъерайни къумекар гузва. Къилинди ам я хъи, райондин агъалийри чаз ихтибарзава, абур чахъ галаз рафтарьиле ава. Чнани, гэлбетда, чи хиве авай везифаяр намусувиледи къилиз акъудун патал еке чалишшишвилерзава.

Газф кватай чкадал мадни лугъун, алатай йисан нетижайриз, яни чна ийизвай къуллугърин къадардиз, еридиз килигна, чи центр Дагъустандин МФЦ-дин филиалтин арада виридалайнин хъсан үзүн жергеда гъатнава. Акъалтзава жэгэйл-жаванриз лезги түнрикай, хъурекрикай, иллаки ше-гъэрра хана ва анра чехи хъайибуруз эсиллагч чир тахъунни мумкин я. Газф буруз абурун твэрар ван хъанатани, гъазуриз чизвач. Гъанис килигна, алатай йисан 4-нумрадилай башламишна, чна газетда "Лезги хъурекар" рубрикадал "чан хъизва". Къуй акъалтзавай неслидиз чи милли түнрикай гъазуриз чир хъуйрай!

■ Тимур Алиюллагъович, филиалдин драмат гъина ава? МФЦ-дин къвалахдин график, телефондин нумра ва интернетда филиалдин адрес чир хъанайтла, хъсан жедай...

- Чи филиал Усугчайдал райадминистрациядин гъяята кардик ква. Испендейлай жуъмадалди, экунин сятдин 8-далай нянчин сятдин 6-далди чна ара датлана къвалахзава. Мадни Агадандал МФЦ-дин ТОСП кардик ква. Ашкъи авайбурувай саласадизни арбедин экунин сятдин 9-далай нисинин сятдин 1-далди гъанис физ жеда.

Интернетда чи филиалдихъ официальный чин авач. Чна авунвай къвалах ва чи филиалдин малуматар "Инстаграм", "Фейсбук", "Одноклассники" ва "ВКонтакте" социальный сетрай жагъида. Телефондин 8 (938) 777-82-56 нумрадиз зенгна, чи пешекаривай месляттар къачуз жеда.

Ихътин са хчи месэгэддин патахъай лугъуз къланзава: а филиалдин драмат тестикъарнавай чешнедиз кутгнавайди туш. Гъанис килигна, чи рэгъбер Руслан Исмаилован ва гъакъ вири колективдин мецелай за филиалдиз чешнедихъ галаз къадай МФЦ-дин драмат эцигунин карда райондин къиливай къумек тлалабзава.

Алукънавай цийи йисуз заз чи ватандашрихъ сагъламвал, агалкъунар хъана къланзава.

Сувабдин крат рикл михъи инсанри ийида

Хазран КЬАСУМОВ

даказ түнрикай ширилухар авай пакетар гана.

- КЦОН-диз пъзвай аялриз Зирифа Гъажикеримовнади вичин патай түнрикай, пишешар гуз им сад лагъай сефер туш, - лугъузва анин яш тамам тахъанвайбурун реабилитациядин отделенидин заведующий Заира Азизовади. - Ихътин мергъяматлу ва баркаллу къвалахдай чна

тимил таъмин хизанрай тир, чиши гелкъуын къланзавай аялар гъизва, абурухъ галаз логопедди, медсестриди, массажистди, юристди ва маса пешекарри къвалах тухузва, гъакъни аялриз түнрикай түнрикай ташкилнава. И къвалахра центрадин пешекариз рикл михъи, гъил ачух инсанри ни чеплай алакъадай къумекар гузва. Икъл, эгер я ашпаз Зирифа Абдулгъалимовади вичин патай түнрикай юкъуз пулсуздаказ түнрикай гана.

Пешедал рикл алай, къвалахдин газф йисарин тәжриба авай ашпаз хъиз, З. Абдулгъалимова гъил ачух инсанни я. Чун шагыйд хъайивал, Къасумхъурел Ленинан күчедин къе-рехдай тротуар тухузвай устаризни З. Абдулгъалимовади вичин патай түнрикай юкъуз пулсуздаказ түнрикай гана.

Зирифа Гъажикеримовна хътин мергъяматлу, сувабдин крат ийизвай инсанриз афериин, баркалла!

Лезги хъурекар

Лезги халкъдихъ къадим девиррилай инихъ тъялму жуъреба-жуъре хъурекар, ширилухар, хъвадай менфялту мижеяр газф ава. Виликдай чи чехи дидейри сав, таач, нехуун аш, хешил (чул), цикен, гитл, расука (ацурай руфун), чукъ, сав, иситла, мекхүйт,натуфа... рикл алаз гъазурдайти тир. Абурун дад аял члаварий газф бурун сивера ама жеди. Амма, гъайиф хъи, чи йикъара а түнрикай гъазурдайбур лап къериз-царуз гъалтзава. Акъалтзава жэгэйл-жаванриз лезги түнрикай, хъурекрикай, иллаки ше-гъэрра хана ва анра чехи хъайибуруз эсиллагч чир тахъунни мумкин я. Газф буруз абурун твэрар ван хъанатани, гъазуриз чизвач. Гъанис килигна, алатай йисан 4-нумрадилай башламишна, чна газетда "Лезги хъурекар" рубрикадал "чан хъизва". Къуй акъалтзавай неслидиз чи милли түнрикай гъазуриз чир хъуйрай!

Рубрика къиле тухузвай чи вах, руш вичин ери-бине Къурагъ райондин Гелхенрин хъуряй тир, Астрахань шегъерда яшамиш жезвай Нарима Агъмедовади мукъвал-мукъвал милли хъурекар "тъазурда". Ша буюр, играмибур, чи милли супрадихъ...

Савукай гъазурда...

Рикл аламайвал, дидеди мукъвал-мукъвал мух куль-шүслүүлийрикай михъна, ам сачунал акъугъарна, калар ийидай. Савукай аш авун патал савун гъурьер герек къведа. Амни регъверал регъверда. Вилик йисара гъар са къвале гъилин, хъуре цин регъвер регъвер авайди тир. Исятда тек-түк хъурера цин регъвер кадик кума жеди.

Гъурьер регъвердайла, къве туплы къур къель ва газвай яд газ, дидеди еке куруна савун аш ийиз гатуундай. Хъсандиндиз ядни сав кадарна, гъуд гана, элкъвей къвалак арадал гъайидалай къулухъ, адакай са-са күлс атлыз, гъута чукъвена, арадал атай "кавчаяр", "хварчар" ва я "сиклер" (гъар хъуре гъар жуъреда лугъуда), синида жергэ-жергэ эцигдай. И арада сукърада чөмни вирт какадарна (я тахъайтла абур къилди-къилди), чими пичинал цуурурдай. Црай чөмни вирт синидин юкъувал эцигдай, хъсандин эвер гудай.

Вирида, чехи-гъеччида, чилеп хъицикъар вегъена, синидин къилихъ ацукуна, са-са күлс къачуз, ам гъар чөмедин, гъар виртедик хъукуриз, недай.

Ичкибазвал негъ ийин!

Гъзурайди - Гъсан АМАХАНОВ

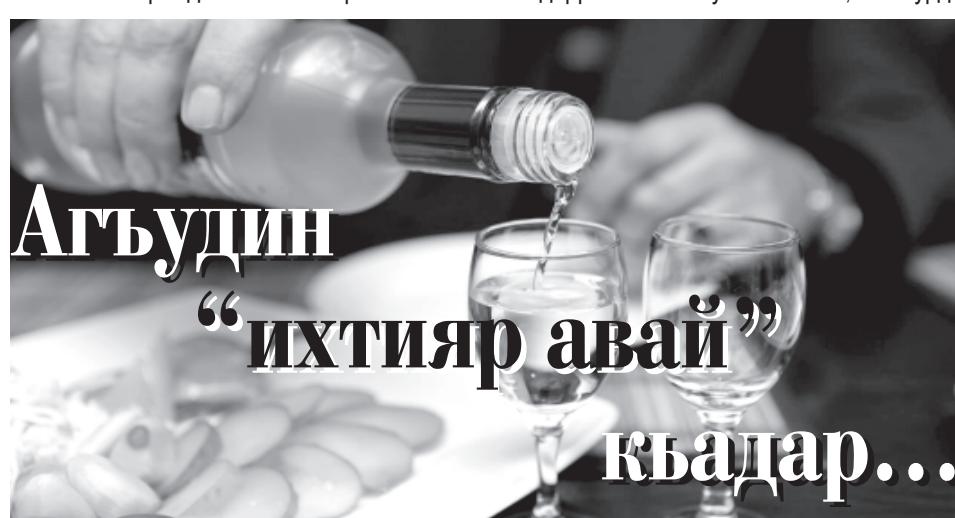
Ичкидикай авай зияндикай ва менфятдинкай дуухтурии ва патологоанатоми гъуьжетзана. Сад лагъайбуру "сагъардай" къадарар ихтияр гузватла, къвед лагъайбуру къейдзана: инсандин беденди ички агъу хыз къабулзана. Амма илимдин са манадин къарап анжакх алай йисуз халкъдиз малумарна.

2018-йисан 23-августдиз илимдин "The Lancet" журналдин чирцир вичикай гзаф разхунар арадал гъидай маъкъала ақьатна. Ихтилат лап чехи ахтармишунакай физва. Ана медицинадин 243 центрадай 512 алимди, дуухтурии ва эксперти иштиракна. Халкъдиз малумарнавай ахтармишунрал асаслу яз, абурун бинеда 2016-йисуз дуњядин вишлай гзаф ульквейра инсанар къинкин сеебар ахтармишай делилар ава, ичкидик инсандин сагъламвиллиз зиян тагузтай, хатасуз къадар нулдиз барабар я. Ахтармишайбуру, са гафунал атана, хиве къуна хыи, "юкъван гъалдин ишлемишун" гафар, лап чехи месэлла далдаламишавай гъаклан маҳ я.

Къинкин саягъар

Гила чун тамамдиз килигин, ичкидик ам ишлемишавайбуруз гъихътин къинкин жуъреяр теклифзаватла.

1. Са къадар вахтунда вич-вичел, къил къилем алациз хъун. Ички - им са гъихътин ятани себебралди гъеле ихтияр амай бей-

гъушардай агъу квай затл я. Эхъ, ишлемишайла, ада шадвал арадал гъизва, амма ихтияр гъал яргъалди давам жезвач - сятда, сятни зура. Ахпа ам хъвайи касдин гульгульлар агъуз аватда, маса касдихъ галаз киклиз кълан жеда ва зурба кичевлини къалабулухдин гъал къяда жеда. Къеце патай жедай эсердиз бедендин жаваб (реакция), акулди къабулдай фикир ийиз алакъун ва икъл мад агъуз жезва.

2. Къак (рак) начагъвал. Виридуњядин сагъламвал хъунин тешкилатди (ВОЗ) алатай йисуз авур докладдал асаслу яз, сивин къенин, нерин, клахандин, яру ратунин, яцу ратунин, чулав лекъинин ва дишеѓлийрин некледин цумаруфдин къакунин арада сад-садаъ галаз алакъа ава.

4%-дилай 30%-дап фидалди къак себеб язди дуњядна жезвай къинкин ички хънхъ галаз алакъалу авуртла жеда (виридалайни гзаф гъалтзавай хурун къакунин ре-къем 8% я).

Чехирдин бокалди хаталувиллин дережа 4%-дин артухарзана, амма гъамиша хъваз хъайлти - 40-50%-див къван агаъзана (Бъянка Ногради. BBC Future).

3. Мефтедин клеткяя терг хъун. Гъатта са тимил къадар ичкидик - гъа вирида лугъузтай чехирдин бокал гъатта бес я - цийи хъжедай мумкинвал авачиз, са шумуд агъзур нейрон тергзана. Ам гъикл жезва? Ичкидик квай спиртди эритроцитар (ивидик квай яру паяр) сад-садал алкъурзана. Абуру лап шуъкъу ивидин дамарар къевзана ва идақди, кислород бес тахъана, нейронар рекъизва. И клеткяя мад цийи хъжезвайди туш.

4. Хкатна күтъягъ текезвай, гъамишан азарар артмиш хъун. Дуухтурии ичкидик таъсир явашдиз таъсирзавай агъудихъ галаз гекъигзана: спирт паяриз чара хъайла, арадал къевзвай затларни беден барбатзана. Эхъ, къи-

никин себеб ички жедач, месела, лекъинин цирроз ва я верем азар жеда. Амма вуч тафават ава?

5. С2Н5ОН-ди генар ээмшида. Ичкидик виче инсандикай ва адан несилиркай малуматар авай. ДНК-дин къурулушда дегишилар твазва. Акъул артмиш хъуна ян ганвой ва хайла набут тир 90% аялар гзаф ички хъвазвай инсанриз жезва.

6. Эхирни вичикай гужа чехирдин бокалди "къутармишавай" инфаркт азардал акъвазин. Ички беденди акахъайла, ам рикл вичин ульчмеда чехи хъунин себеб жезва. Адал къацлар арадал къевзева ва абур инфаркт хъунин себеб жезва.

Ибур ичкидик ам ишлемишавай къасиз ийизавай чуру таъсирдин, сагъламвиллиз акси делилрин гъеле вири сиягъ туш. Гила статистикадин делилрал хквен.

Рекъемри тапараправач

Гъам Россияда, гъам Европада зегъметдиз къабил яшара авай итимрин къинкин дөрежадиз таъсирзавай къилин себеб - им хъвазвай ичкидик къадар я. Россиядин са десте алимири чинп нетижаяр Оксфорддин университетдин Alcohol and Alcoholism газетда чапнава.

"Ички ишлемишуну къинкин артухарун арадал гъизва, им ашкара тир. Чаз килигиз къланзай, и карди масабурухъ галаз гекъигайла, гъикл къвалахзаватла ва "бедбаҳтилин къадариз" къимет гуз къланзай", - гъавурда

тұна ахтармишунин регъбер, ВШЭ-дин яшайишидинни политикадин дестабилизациядин хаталувиллерин мониторингдин лабораториядин регъбер тир Андрей Коротаева. Идалайни гъеъри, зегъметдиз къабил яшара авай итимрин десте - асул дигбадли ички ишлемишавайбуру - чара авун къетнә.

"Гзаф хъвазвай" чехирдинни пиводин зулунин "ульквейра, месела, Португалияда (гзаф яру чехир къандай чкада) ва Германияда (пиводал гзаф рикл алай), мусурманрин кесиб Албаниядилай итимрин къинкин са къадар гзаф я. Албанияда тахсиркарвилерин къадар гзаф я, амма пиянбур авач.

Ингье илимдин The Lancet журналда чапнавай ахтармишунай къачунвай са күлс: "Ички ишлемишун начагъвилер арадал атунин хаталувал авай къилин себеб я ва ада сагъламвал хейлин зайифарзана. Чаз малум хъана хыи, ички ишлемишунин къадар артух хъайлла, къинкин хаталувал (вири себебриди) ва, къили къачуртла, къакунин азарриди гзаф жезва. Сагъламвал зайиф хъун лап тимиларзай ички ишлемишунин къадар нулдиз барабар я. И нетижайри вири дуњядна ичкидик галаз тухузвай женгинин сиясатдиз цийи къилем кили хъувунин чарасузвал авайдакай ва халкъди ам ишлемишун тимиларунин карда къуватар эцигна къланзайдан жигъетдай шағылдашылзана".

Къеид: The Lancet - виридалайни къильне ва кесерлу илимдин медицинадин журнаприкай сад я. 1823-йисуз адан бине кутурди инглис хируг Томас Уокли я. The Lancet журналдин импакт-фактор - са тайин вахтунда илимдин журналдин макъалаяр гъунин фадвал къалурзайли лишан - алай вахтунда 53-даз барабар я. И лишандай журнал умуми хилен илимдин журналприн арада The New England Journal of Medicine-дилай къулукъ 2 - чкадал ала.

Аялриз хъвер багъишина

Регина СЕМЕДОВА

публикации здравоохраненидин министерстводин агалкъун я.

- Заз Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажибраъимоваз, РКБ-дин къилем аялриз къасиз ва куниди хъайи хирер сагъардай централдин пешекарриз чун хушдаказ къабулзай на лазим вири шартарни мумкинвилер яратишунай сагърай лугъуз къланзана. Чна санал къени кар къилиз акъудна - аялриз хъвер багъишина, идалди абурун ульмуър баҳтлуди авуник шерик хъана, - къейдна мергъяматлувилин "Хъвер операция" фондунин директор Татьяна Пашеконовади.

Социалный сетрал республикади Москвадай пешекарар къевзвайди чир хъайила, 37 аял диде-бубайрихт галаз хиругрин къумек кълан атана. Абуруй, чна винидихъ лагъанвайвал, 27 аялдиз ва жаванриз операцияр герекзайвади малум хъана. Къумек кълан атанвайбурун арада СКФО-дин жуъреба-жуъре регионрай тир, чи республикада виликдай чинп ульмуър къутармишай аялар ва жаванарни авай. Вахтар фена, хирер, хам сагъ хъхъайла, абурувай векъи къацлар хъанвай гъилерин, тупларин къаламар ва гардан юзуриз, мутьльгъариз жевзачир. Хиругрин везифа аялриз къумек гун, юзун-тъерекат чкадал хуун тир. Нетижада и кар къилиз акъудиз алакъына.

"АЙБОЛИТ"

Чир хъун хъсан я

"Айболит" газетдай.
Гъзурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Жалгъайра тіл** авайла, 1,5 стаканда авай турпадин мижедик са истиканда авай вирт, 0,5 истиканда авай эрекъ ва чайдин са тұруна авай къел какадарна къаришма гъазурда. Ам тазтай жалгъайривай гүціда.

Мадни аптекадай маса гузвай дарчинин (корица) ягълудин са шумуд стіл тазтай жалгъайривай гүційтіа, тіл фад секин жеда.

• **Къиль къатидаказ** тазтайвала, чайдин са тұруна авай дарчинар, михекар ва бадам (миндаль) кофемолкадай регъвена, яд илична, къаймахдин икъивал авай къаришма тұкыуруда. Ахпа ам пелевай, цівелеривай гүціна, винелай компрессдин чар эцигна, къил дасмалдали къевирна, къаткида. Са арадилай къилин тіл секин жеда.

• **Ивидик шекер** къадардилай гзаф квайла, чайдин тұрунин са къатла авай дарчинар кудай чайдиз вегъена хъун хийрледа.

• **Дуркунра къванер** ва къум авайла, са истиканда авай циз хъурекдин са тұруна авай дарчинар вегъена, зайиф ціл эцигна, зур сядта тада. Ахпа ам къайила, са йикъан вахтунда къуд сеферда хъвада. Са йафте да хъваз, къеъ гъафте да ядя.

• **Къилин мефтедин** дамарар михъи авун патал, чичек лап къуль авуна, адак сад хътиң пай вирт какадарна, 2 вацран вахтунда экъунахъ ва

нянихъ хуърекдин са тұруна авайди ишлемишда.

• **Беденда акъвазнавай** къелер ва гъакини зиян гудай шейэр хуудун патал агъадихъ галай рецептидикей менфят къачуда: 50 г хвойдин хилер, хуърекдин са тұруна авай бияндин (солодка) дұвулар шир алай катулдиз вегъена, 2 л яд цана, зайиф ціл ргада ва аниз хуърекдин 2 тұруна авай къуль авунвай жиқтияни хъивегъна, 12 сядта и къаришма термосда тада. Ахпа ам хъвада. Гъа икъл, вад вацран вахтунда гъафтарда хъваз, гъафтарда ял яда.

• **Вад жуъредин** хъчарикай түккүрнавай мижеди рикъихъ галаз алакъалу гзаф азарриз къумек гуда. Пустырник, валерьяна, чуатран цукъвер, спорыш, сушеница (гъар садакай хуърекдин са тұруна авайди) катулдиз вегъена, са литр гразвай яд илична, 30 декъикъада тада. Ахпа ам къузна, 05 л вирт алава хъувана, холодильника хъуда.

Экъунахъ ичи рикъелай ва нянихъ кусдалди вилик хуърекдин са тұруна авайди ишлемишда. Ихътиң миже са йисуз хъун меслят къалурзана.

• **Къвачерин ва гъилерин** кикерик царнах (грибок) квайла, агъадихъ галай рецептидикей менфят къачуда: ичин сиркедик (эссенция ва столловый уксус виже къведа) йоддин 2-3 стлак какадарна, памбаг къежирна, экъунахъ ва нянихъ кикеривай гүціда. Сифте вацран кикер хъсан хъжезвайди са артух гъиссача. Къед жағдай вицца кикер хъультуыл хъана, ранг экъу хъжеда.

• **Къук инсанриз** яхун хъун патал гъар юкъуз са истиканда авай рганвай пахлайран жинсинин маса набататар ишлемишун меслятзана.

ГАЗЕТ КИЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Азедин ЭСЕТОВ,
Дагъустандин халкъдин дуухтур

Яман зат!

Чи хуър - Миграгъ-Къазмаяр, klanlal-klanlal хъана, Чехи вацун къерех тирвал, райондин централдивай дагълар галайвал экля хънва.

Ватандин Чехи дяведин ва гульгъунин йисара чи квалин патав колхоздин малар хуъзвай Чехи тевле гвай. Шура тъкумат жедалди ам кылдин касдинди тир. Адан вилкин рат хиз тукъурнавай гъвечи майдан квай. Анал ръзметлуу Дадашбаладин Сиражиди на алеррал куттуннавай чалийра аваз Вини Къазмайрал алай раттрапай яцаиз ем патав ногъвар гъидай. Зүнни зи вах ва къуншинал алай чалай тымил Чехи яшара авай вахни стих мектебдиз төфенвай аялар тир. Абур вахтуналди яцаиз килигзавай чин дидедих галаз чи къуншинал яшамиш жезвай.

Чалияр агаъна, ногъвар ичирайвалди, чна къудани, цицири хызы, абур чандай, аник кумай къульбуун тварар хчалдай. Сагъ са юкуз час истикандин са къятла авай къуль жедай. Нянизи дидеди тварар аламачир, вичи куллавуз Хурелрин дугунай гъанвай гъажибугъяддин клашарик къвед, кутлалдии гатана, кукъварна, klys-klyusna, чна кватлай къульбуун тваррих галаз сачуна экъурна, ахпа реъвена, сав ийдай. Квалае чахъ гылын реъвэр авай. Сав, чими цел түшүннен, виридаз пайдай. Рагъметлуда чун рузидин klys агаъкар тавуна тадачир.

Чи къуншири - стхадини адан ваха - жагъай-жагъай тварар чигдаказ сивиз вегъедай. Малум тирвал, чиг рузы инсандин иливализ жедайди туш.

Садра акуна чаз, А. (стха) пекиналлаз гъана, къецел квалин цлар эзигна. Адавай къевъкъез жезмачир. Вах гъеле квачел аламай. Стхади ярх хъанвай чадилдии язух къедид сесиналди, са твар вичин сивизнен вегъ түн лутгъуз, минетдай вахаз. Юздей гъални чанды амачир гададикай амайди хамни кларабар тир. Гъа алай чадалам рагъметдини фенай. Са тымил вахтунилай вахан къисметни гъахынди хъанай...

Им заз жуван вилералди акур, садраны ри-къай акъат тийидай уймуърдин залан шикил я.

Гульгъунин йисара, чна чехи классра кел-заявала, Африкадин негрийрин четин уймуър, абурун аялар гы гъалда аватла къалурун патал чи центральный газетра шикилар жедай. Абур санихъни тефей дяведенин вахтунин чи уймуърдай квачунвайбүр хиз ақвадай...

Белки, гъавиляй чи Зейнедин имиди, вичин дустарихъ галаз шадвалдайла, тост хъиз, лутгъудайла: "Душмандин балайризни

Нариман КЪАРИБОВ

Муърхъуль къунвай шушкадин къат! хкатайла чиликай, Заз ak1 хъана вагъши душман катай хызы зи виликай. Чи бубайри, ягъунар къаз, Берлиндиндиз къван чукурай, Вичин къанлу пар эхцигна, Гитлеран юкъ каурай.

Гатлер лугъур фендигар кицчин цай къурай къилел. Имидин пилотка са ядигар хызы хъзвза за квалае, Дегишина дүнья, ими амач... Гила жеңнет - эгли я. Зун ава лап багъа пилотка даим дамахиз. Ak1 я ам заз, чи чехи Ватан патал ими фейи Рекъерин, женгерин игитвилин, гъалибилин, Яру пайдах хызы.

Гъикъван къевъз физ хайлитлан вядеяр, хизандин къул хуъзвайди чи диде я.

Рик1 гваз цайи къелемдикай тар жеда. Амма бегъер тагайтla, рик1 тар жеда.

Инсан, намусдал гъалтайла, кесиб тахъурай.

каш такурай, ам яман зат! я".
Дузы гафар я, валлагъ! Имидин гафар гила за газа мярекатрал тикрарзана...

Kazaga

Ватандин Чехи дяведенин залан вахт тир, Эсертин магъледал а чавуз къуд стхадин хизанар яшамиш жезвай. Чи кваль Зейнедин имидин къвализ мукъвал алай. Магъледал алайдини вири къуд кваль тир, Чехи хурувайва са къадар къакъатни авунвай.

И юкъуз экунахъ фад ими, вичин винтовкани къачуна, гъурчез феневин. Адахъ броня авай, Мегъарамдуу - Ахъчэг линиядал алакъадин конторада къуллугъязавай... Имияр дяведен авай.

Диде, цицибар гульгъуна авай верч хызы, вичин пуд аялни галаз Зейнедин имидин сусал илифнавай. Къулал картуфар гразвай къажгъан алай. А вахтунда имидин хавайди вад аял тир, чунни аххакъайла, хизан къалин хъанвай. Чун вири, чилел суфра экъяна, элкъвена ам юкъва туна, ацуварнавай. Виридан вилер къулал алай...

Балайрин дидеди къажгъан ахвудна, кузвой яд къузна, ахпа яваши-яваши вичин къилин везифадив - хизандиз картуфар паюнив эгечина. Чун, гъикъван лагъайтлани, чарадан квалае авай, эвер тавур мугъманар тир. Гъавиляй дидедин къвализ игис хъана, секиниз ацуканы, гъузетзавай. Вуч гайитla, пъадал рази тир. Квалинбуру къал акъудиз башламишна: сада вичиз гъвчиди ганва, мүкъуда сад ганва лутгъуз. Абур саклани секинариз жезвачир. Чара аттайла, дидеди вичин аялриз "лал хуъх, къейibur, валлагъ, къачагъ къведа!" Вири вахчуна хъфида, чаз садни тадач!" лагъана.

И арада paklariхъ халис къачагъ галаз хъана. Квалае итим авачиди къатлай угъраш, рак түлпүв гатана, ахъайна, квализ гъахъна. Адан шикил къени зи бейнида ама: гелкъвен тийизвай яргын чуулав чуру, къилел ятар ахъайна сад къурс хъанвай бармак, яргын бедендин къун тавунвай шуткъве күнгъне шинель алай адал.

Садазни килиг, са гафни рахун тавуна, хъувчэ авай чанта акуудна, вирибурун вилик пайна квай картуфар чантадиз вегъена, экъечина хъфенай ам...

Чун вири, лал къена, витти акъат тийиз амай. Хъфей вагърам, вичин чинебан муг дагъдин ценерив тукъурнавайди, ийф кумаз недайдан суракъдиз эвичинавайди яз хъана.

Чи магъледив, масадбуруз акван тийидайвал, агатдай мумкинвал а чавуз авай. Патарив маса квальлер гвачир чка тир, мукъваривай рехъни фенвачир...

Бе-ес, ихътин "игит" дагъвиярни кими тушир Ватан четинвиле авай девирда...

Яшлубуруз гъурмет ая - вазни гъа югъ къведайди я.

Алатай вахтарихъ шехъуналди абур элкъвена хкведак.

Къаркъулувар хытын инсанарни ава, Юкъуз ахвар ийиз, ийфиз "къекъедай".

Харапладал байкъуш ацукада, аваданлухдал - лиф...

Цурун къажгъан жеда пехир, Пехилвилыхъни авайди я эхир.

Вилик хъаййтлани азиятрин дагъ, Гъамни мутгъулъардай авайди я къуччагъ!

Вацлуз, къубудиз мутгъ ярашугъ я! Хуруръ къуччагъиз чиргъ ярашугъ я!

Гатуз - серинвал, акуулдиз - деринвал.

Зулуз геж чульлер марфари къежирда, баҳтсуздан вилер - накъвари.

Къульнер гъарькуз я, бүйдизни - къакъан. Къульнераллайди къил туш - я ичи буран...

Шихали БАГЬИРОВ

Къисметдикай катиз жедач

Пачагъ экъечда вичин къаравушарни газ, халкъарин гъал-агъваль ахтармиш. Са къадар чайра къекъейдал къулухъ югъ няни жедай вахтунда, чуылда амукъиз акурла, илифда ам ина хипер хуъзвай са чубандал. Авай гъалал-гъазур тұнна, ял дай вахтунда пачагъдин са къаравушиз ақвада хын, ийфен къулариз атана, са са чубандин алачухдик акахъна, хъфизиза. Къада къаравушди и кас, жузада, вуж я, вуж туш лагъана. "Зун Аллагъдин бургүрдади атанвай адан аси лукъя. Амма за къхейди чуриз хъжезвайди туш. Ам, къисмет гыкъял ятla, гъакъял жезвайди я. Атанвайда лугъуда хын, бес и чубандин папаз гада-аял, а вун къаравулда ақъвазнавай пачагъдиз руш-аял хъанва. Пачагъдин руш и чубандин гададин къисмет я. Зун, гъам гъадаз къисмет яз къхена, хъфизвайди я. Чир хуъх, гъикъван алахъунар а ви пачагъди авуртлани, адан руш и чубандин гададин къисмет я".

Экъ хъана, хъфидай рекъе и агъвалат ақур къаравушди пачагъдиз ихтилатда. Ада и квалах пара taklan жеда. Зиян авач лугъуда ада, къисмет жедани жедачни тамашда чун...

Атана руш чехи хъайи вахтунда чубандин гадани чехи хъанваз жеда. Мадни илифда пачагъ чубандал. Къхиди чар, вугуда чубандин гададив, вичин гъилибанрив агаъчарун патал. Чарче къхиди пачагъди: "И чар гвай кас агаъзамазди, гардан яна гадара, терг ая".

Гъатда гада рекъе, чарни кваш тавун паталди тавда вичин къилел алай бармакдин къене. Агаъчада пачагъдин вилайтдив, рекъе галатнавай жегъиль къаткыда. Ийф акъудана, экунахъ мад рехъ давамарна.

Намик ФЕРЗАЛИЕВ

Мегъедин буба

Гъейфдин юкуз кимел алай ихтилат Мегъедин бубадин начагъвилкай тир. Уймуърда раб-дармадан вуч ятla чир тахъай, уймуър нез-хъваз, кефиник акътавай, яшар къудкъаниң цудалай алатнавай Мегъедин буба садалгъана азарханадиз аватнавай. Гатун чимивили тади ганвайни, тахъайтla, маса себеб авайни, накъ ам, гзаф тъалсуз яз акуна, иессири, "тади күмекдиз" эверна, районтадиз тухванай.

Гила кимеллайбуру гъа идакай сүгъбетарзай. Эхирни вири ахътина къарадал атана хын, пака Мегъедин бубадал къил чурунана къана, зурзуна ва жузуна:

- Чун вав түшни, къульуз кlapklap? Вуч хъана? Вучиз вуна чи саламдиз жаваб гузвач? Вун къенани, аманы лутгъуз, итимар атана ви патав. Вуна абур гысабани къазвач.

Вилер яргы дегълизда туна, паб хъиз шезва. Лагъ кваш ваз дұхтурури вуч лагъанвата, қазни чир хуърай!

Мисениф бубадин раҳуни Мегъедин буба саки ахвариқай күндә, ам вич-вичел хтана, вишинаки накъвар гъиливиди михъна, къагъурдив ацланвай ванцелди лагъана:

- Мисениф, элкъвена садра и дегълизда инихъ-анихъ къекъвезвай лацу якъарин медсестрайзиз килиг. Зун ширзавайбуру гъабур я...

Сифте вири кегъкир хъана амукъана. Ахпа ихтилат квекай физватла агъсақъаприлай фад къатлай жегъиль итимар, ван ацалтна хъуърена. Абурун гульгъунлаз къульзубурувани чеб хъуз ханач - вири хуърэз гатлумна. И хъуъръинин гъавурда акъан тийизвай Мегъедин буба гила вири вич са гененда кегъкир хъана амукъана, ахпа, хъел кваш, къульзубурухъ элкъвена:

- Жегъилар хуърэзва, абур гъеле уймуърдин гъавурда авач... Күн, къульзекар, квел хъуърэзва?

Вичин гафар лагъана, Мегъедин буба, ацукальвай стулни вахчуна, хуъръунвийри гъанвай пайяни гъанал тұна, хъел кваш патав гвай палатадиз гъалынан. Ракъарин а патай чефте гъалдай ван хъайи хуъръунвийрин хъульгинин ван гила генани көвіз акътана...

Зенд

Сейли пешедин сагыбизни хвеши авуна

Мукъвара улькведин регъберди Федеральны Собранидиз ракъурый гъар 23-январь Чар халкъдин гегъенш къатари веревирдздава ва и кар яргъалди давамни жеда. Малум хъайивал, В.Путин и сеферда гзафни-гзаф ватандашрин яшайиш хъсанарунихъ элкъурнавай кар алай месэлайрикай рахана.

За В.Путинан Чарче мектебра классиз регъбервал гузвой муаллимринг мажибрал 5 агъзурдалай тимил тушиз алла хъувунин къарап лап важиблуди яз гъисабзава. Рекъем зурбади туштлани, муаллим лагъай пак пешедин сейливал, нуфузувал са чиплинин виниз хаж хъувунин кам яз къачуз жеда.

Эхъ, и сеферда Президентди важиблу пешедин иесийризни хвеши авуна. Муаллимар хъсанбур хъун ва абурук чпи иизизав къалах мадни менфялтудаказ къиле тухудай руль кутун патал зегъметдин гъакъини ягънатдай жуърединди хъана къандач эхир.

Икъван члавалди авай гъалари, иллаки чи республикада, са муаллимни, са директорни шадар-завачир.

Гъакъисагъивилепди классидиз регъбервал гузвой муаллимринг хиве еке жавабдарвал ава, адан гъучивилик хъана кланздавай месэлайри тимил туш. Гъавиляй Президентдини им тимил важиблу тушир месэлайрикай яз гъисабна. Къилди къачуртла, ада къейдна: "Учениклиз виридалайни гзаф абурун классиринг регъберар мукъва я. Им чехи жавабдарвал, къетен гъурда гъазур хъун гerek тир къалах я. 1-сентябрдилай классиринг регъбериз федеральный бюджетдин таъатрин гъисабдай 5 агъзур манатдилай тимил тушир къадарда аваз алла таъатар гун теклифзава".

Аквадай гъаларай, улькведин Президентди мектебра классиринг регъбервиле къалах завай муаллимринг гъакъиндай гъукумди къалурздавай "къайгъударвал"

лап адалатсузди тирди анна-мишна. Гъелбетда, муаллимринг иизизав арза-ферзиярни гъукуматдин къилив агаък тавуна туш. Классидин регъбер я лугъуз, вичи тайин предметдай гузвой тарсарилай алла яз муаллимринг хиве еке жавабдарвал, везифаяр тун, герек авачир чаарин-цлаарин патахъай муаллимдик артухан түрутум кутун ва яа са вахтунда гъакъидин еринда кепекар гун... Ихътин гъалар авайла, шаксуз, къалахни бегъерлуди ва не-тижалуди жедач. Кардив рикл гваз эгечдай ашкъини хъана къандачни бес!

Муаллимринг пешедиз гъикъван гзаф фикир гайтла, тъакъван гзаф хийирни жеда. Идалайни гъейри, муаллимар чебини датана чин тагъисил хкажунал, цийи къайдаяр арадал гъунал, абури тежкибада ишлемишунал машъул хъун чарасуз я. Машъур математик М.Остроградскийди лагъайвал, хъсан муаллимринг хъсан ученикни гъазурда.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Халкъдин рикл алай манидар

Маса бязи халкъарихъ хъиз, лезгийрихъни ийсалай-суз манидарап гзаф жезва, амма абурун арада къетен бажарагъ ва устадвал авай пешекарп къериз-цларап ава. Манидарвиллин рекъяй вини дөрежадин устадрикай сад халкъдин арада фадлай машгъур хъянтай, милли медениятдик пай кутазтай, вичин съгуъурдин хътин сесинаанди яб акалзайвирун гуъгуълар хажжавай **Жавагъир Маиловна АБДУЛОВА** я.

Ам 1976-йисуз Азербайжандин Къуба райондин Дигъат хуъре дидедиз хъана. Гележедин бажарагъулу манидар Бакуда чехи хъана, шегъерда мектеб күтъягъна. Аял члавалай манияр тамамарунал, къульдер авунал рикл алаз чехи хъай Жавагъир музыкадин мектебдани къелна. Гъвечи члавуз ам къульдер чиранал, къезил атлетикадални машгъул хъана.

Музыкадин мектеб тафаватлудаказ күтъягъдалай күлүх ам 2000-йисуз Асеф Зейналлидин тіварунихъ галай музучилищедин манияр тамамарунин отделенидик экчина. Манияр тамамарунин устадвал, тежкиба ва алақунар хъянвайтлани, Жавагъир музыкадин рекъяй колледжа къачур чирви-лерал разивална ақвазнач. 2003-йисуз ам Азербайжандин гъукуматдин милли консерваториядик экчина.

1999-йисалай 2012-йисалди ада гъукуматдин нафтадин тешкилатдин "Ватан" ансамблдик кваз

манияр тамамарна. И дэвирда Жавагъира ругуд ийсуз манийрин тарсар гудай муаллим язни къалахна.

2005-йисалай ам "Сувар" ансамблдин манидар я. Яб акалзайвирун арада вичин бажарагъулилди еке машъурвал, гъурмет къазанмишнавай манидарди къе "Сувар" ансамблдада дамахазава. Вичин яратмишнаварни агалкунар, халкъдин патай къазанмишнавай къанивални гъурмет и ансамблдихъ галаз алакъалу ийизва.

"Колледжа къелдайла, заз чи виридан рикл алай Седакъет Керимовадин юбилейдин мярекатдик иштирақдай бахт хъана. Гурлу мярекатда санал къелзайвирухъ галаз чна тебрикден манир тамамарнай", - риклен хизива Жавагъира.

Алакъунар ва хъсан сес авай манидардикай хуш атай Седакъет Керимовади ада вичин "Сувар" ансамблдик экчун тикифна. Лезги ансамбла хайи чалал манияр тамамарунин мурад фадлай рикле авай Жавагъира еке гъевесдивди разивал къалтурна. Са тимил члавалай шайр, композитор Седакъет Керимовади цийи манидардиз "Дидедин чал" тъвар алай манир хъяна. Къейд ийин, арадал атай цийи мани сифте сеферда яз Москвадин Кремлдин сегънеда тамамарна. Яб акалзайвирун лап хушдиз къабулай маниди Жавагъир машгъурна. "Сувар" ансамблди ам агалкунрин гурарай ийсалай-суз виниз хажна. Манияр тамамарунилай гъейри, 2005-йисалай ада лезги, урус ва азербайжан чаларал ансамблдин концертарни къиле тухузва.

Жавагъир Абдулвади тамамарздавай гзаф манияр Седакъет Керимовади къхъенвайбур я. Къилди къачуртла, адан репертуардик квай "Чан дидедин", "Ватан", "Дидедин чал", "Риклин дуст" манияр яб акалзайвирун хушдиз къабулнава, интернэтда абурухъ яб акалзайвирун къадар тайнариз жедач. Бажарагъулу манидарди анжак вичиз хас тир устадвиллди халкъдин маниярни тамамарздава.

Республикадин, вири халкъарин дережайра къиле фейи хейлин конкурсра, фестивалра ада агал-къунралди иштиракзы. Ада Азербайжандин машгъур композиторрин маниярни тамамарздава.

Дагъустандин лезги композиторрикай Жавагъира Мегъамед Гъусейнован, Майна Абдулмуталибовадин алакъунрал гъирланвалзва. М.Абдулмуталибовади Сажидин Сайдъасанован чалариз Жавагъир патал цийи манини хъяна.

Яратмишнри цукъ ақуднавай манидардихъ 10 чалал манияр тамамардай алакъунрал ава. 2019-йисуз Дербент шеърдада адан концерт гурлудаказ къиле фена. Къуй устаддихъ гележегдани алакъунралди милли медениятдиз къуллуғыдай мумкинител хъурай!

Дульняда

Дяведин ветеранриз - 75 агъзур

Россиядин Президент В.Путин Чехи Гъалибилин 75-йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз дяведин ветеранриз 75 агъзур манат, далу пата зегъмет чуగурбурсуз 50 агъзур манат пул чара авун хиве къуна. Идакай "Lenta.ru" чешмеди хабар гузва.

Адет яз, Гъалибилин сувариҳ галаз алакъалу яз ветеранриз са сеферда яз гузвой пулдин таъватрин къадар 10 агъзур манатдикай ва далу пата зегъмет чу-гурбурсуз тайнаразавай таъатар 5 агъзур манатдикай ибарат жезвай.

"Гъалибилин 75-йис я, гъавиляй, за фикирзавайвал, чна гъа рекъемдихъ галаз алакъалу яз пулдин къумек гуда. Ватандин Чехи дяведин ветеранриз ва ихътин дережа авай вирибурсуз чна 75 агъзур манат чара ийда", - лагъана В.Путин.

Къейд ийин, Чехи Гъалибилин 75-йисан юбилейдин гъурметдий В.Путинан 2020-йис Риклек хуунин ва баркаллувиллин 75-йис яз малумарнава.

Дуствал хуинин меслят

Америкадин "Вири халкъарин алакъайрин рекъяй советдин" пешекар Р.Блэквилла Китайдиз аксивал къалурунин серъятра аваз США-диз Россиядихъ галаз дуствал хуин тикифна. Идакай "ТАСС" чешмеди хабар гана.

Пешекарди раижнавай докладда дульядин майданда Китайдиз аксивал авунин рекъяй Россиядихъ галаз санал умуни план түккүрунис эвер гана. Ада Вашингтонди Москвадихъ галаз менфятул алакъаяр арадал гъун хъсан яз гъисабзава. Пешекардин фикирдадли, эгер Россиядиз талукъ яз исята къиле тухузтай сиясатдин гъалар давамарайтла, США-дивай Россиядихъ галаз къве терефдизни хийирлу алакъаяр хъсанариз жедач. Къилди къачуртла, ада къве терефдиз санкцияр къуватдай вегъин, НАТО гегъеншарунин гъерекатар акъвазарунин гъакъиндай икъардал атун тикифзава.

ША-дин оборонадин министерстводик Россиядин ва Китайдин яракъулу къуватар артух хъуни къалабулух кутунва. И жигъетдай алатай ийисан декабрдин вирибурсуз министр Марк Эспера малумарнай. 13-декабрдиз ША-дини Китайди чеб алишверишдин дядеватлар эхир эцигуниз талукъ яз икъардал атайдакай хабар гана.

Япония гъалдари къанзава

ША-дин къиле авайбурсуз Россиядиз акси яз тухузтай сиясатдик Японияни кутаз къанзава. "Lenta.ru" чешмеди хабар гузвойвал, ихътин фикир и йикъара къиле фейи пресс-конференциядил Россиядин МИД-дин къилин визифаяр тамамарзавай С.Лаврова малумарна.

Адан гафаралди, Токио Америкадин терефдин военный стратегиядин паярикай сад я. Япониядини ША-дин арада къабулзайвай до-кументриз, арзайриз, къаррариз фикир гайтла, Лаврован фикирдадли, Америкадин терефди Россия мида хъиз къалурунин карда анжак вичин тъерекатар тестикъарун патал алакъайрикай менфя тъячузва.

"Чаз, гъелбетда, чна регъимлу къунши яз гъисабзавай Япониядин мулкарилай къурхулувилер арадал атана къанзава", - лагъана С.Лаврова. Гъа са вахтунда ада къейд авурвал, Япониядин руководстводик РФ-диз талукъ яз чуру ниятар авач. Къейд ийин, Россиядини Япониядин арада ислъявшин икъардал къулар чуугун тавуна 70-йисайлини гзаф вахт.

50 террорист тергна

Эхиримжи къве юкъуз Сириядин аскерри "Хайат Тахир аш-Шам" (ам Россиядза къадага авунва) көртедий 50 террорист тергна. Абу Сириядин яракъулу къуватрал гъукумнавай. Женгерин нетижада Сириядин аскеррикай 12 телефон, 24-дални хирер хъана. Идакай "РБК" телеканалди хабар гана.

Чешмеди къейдзавайвал, 17-январдай террористри пилот гала-чи аппаратдин къумекдадли Сириядин Алеппода гъукуматдин къушнан авай терефзиз ягъунар къуна. Са суткада Идлибдин мулкара боевики 62 сеферда гъулле гана. Идлибда 9-январдиз гъулле гуний тъерекатар акъвазарнай. Ихътин къарап В.Путинан ва Р.Эрдогана чин арада гуруш къиле фейи вахтунда къабулнай. Амма боевики се-кинвал хуин тавурийлай пакадин юкъуз, 10-январдиз, а мулкара женгинин гъерекатар давамар хъувуниз мажбур хъана.

ШартI малумарна

Великобританиядин премьер-министр Б.Жонсона Россиядин Президент В.Путиназ къве улькведин арада гъалар пайгардик кухтунин шартI малумарна. Жонсонан фикирдадли, гъа члавуз ульквейрин арада алакъаярни хъсанариз хъжеда. Жонсонан пресс-секретарди хабар гайвал, премьер-министр Берлинда Ливиядиз талукъ яз къиле фейи саммитдин сергъятра аваз В.Путинан галаз търьышмиш хъана ва абуру Ливияда, Сирияд, Иракда ва Иранда хатасузвилин гъалар арадал хуунин месэлайрикай чылунин чарасузвал веревирдна.

"Премьер-министрди малумарна хъни, Россияди Великобританиядиз ва чи терефдэрриз къурху гуний ва чи ватандашрик секинсузвал кутунин крат акъвазарайтла, гъа члавуз къве терефдин арада рафтарвилер гүнгүньяна гъат хъийда", - малумарна Великобританиядин премьер-министрдин пресс-секретарди.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Понедельник, 27 января

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
 07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
 08.05 «Заряжайся!» 0+
 08.15 «Здоровый мир» 0+
 08.50 «Заряжайся!» 0+
 08.55 Д/с «Путешествие со вкусом» 16+
 09.30 Х/ф «Наша улица» 12+
 11.15 «Слуха Родине» 12+
 11.30 Д/ф «Дети Зады» 12+
 11.55 «Одекан» 6+
 12.30 Время новостей Дагестана
 12.55 Т/с «Анна Герман. Тайна белого ангела» 10 с. 16+
 13.55 Мультифильм 0+
 14.05 «Арт-клуб» 0+
 14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
 14.55 «Человек и право»
 16.05 Мультифильм 0+
 16.55 Т/с «Участок лейтенанта Качуры» «Иллюзия охоты» 1 с. 16+

17.55 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
 18.45, 01, 15, 04, 55 Передача на тобасаранском языке «Мил» 12+
 19.30, 22, 30 Время новостей Дагестана
 20.00, 23, 00 Время новостей Махачкала
 20.20 «Здоровье» 12+
 21.10 «Экологический вестник» 12+
 21.30 «Учимся побеждать»
 21.55 «На виду» 12+
 23.20 «Угол зрения» 16+
 23.45 Д/ф «Белла, чао, или Цветок на память» 2 с.
 00.30 Время новостей Дагестана
 01.00 Время новостей Махачкала
 01.50 Д/с «Лубянка» 16+
 03.10 Х/ф «Буря в стакане воды» 0+
 04.35 «Дагестан туристический» 6+
 05.30 Х/ф «Угрюм-река».

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
 9.00 Новости.
 9.25 Доброе утро.
 9.55 Модный приговор.
 10.55 Жить здорово! (16+).
 12.00 Новости.
 12.15 Время покажет. (16+).
 15.00 Новости.
 15.15 Давай поженимся! (16+).
 16.00 Мужское/Женское. (16+).
 18.00 Вечерние новости.
 19.30 На самом деле. (16+).
 19.40 Пусть говорят. (16+).
 21.00 Время.
 21.30 Т/с «Ученница Мессинга». (16+).
 23.30 Вечерний Ургант. (16+).
 0.00 Познер. (16+).
 1.00 На самом деле. (16+).
 2.10 Время покажет. (16+).
 3.00 Новости.
 3.05 Время покажет. (16+).

РОССИЯ 1

11:25, 14.25, 17.00, 20.45 «Вести-Дагестан»
 18:30 К 75-летию Победы. Александр Назаров
 19.05 Моя малая родина на Санкт-Петербург
 19.25 Акценты. Аналитическая программа Ильмана Али-платова
 5.00 Утро России.
 9.00 Вести.
 9.25 Утро России.
 18.00 О самом главном. (16+).
 11.00 Вести.
 11.45 Судьба человека с Б. Корчевниковым. (12+).
 12.00 Место встречи.
 12.50 60 минут. (12+).
 14.00 Вести.
 14.45 Т/с «Тайны следствия».
 17.25 60 минут. (12+).
 18.30 Прямой эфир. (16+).
 20.00 Вести.
 21.00 Т/с «Крепостная».
 23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
 2.00 Х/ф «Крик тишины».
 3.05 Время покажет. (16+).

НТВ

5.20 Т/с «Еще не вечер».
 6.05 Мальцева. (12+).
 7.00 Сегодня.
 7.05 Т/с «Москва. Три вокзала».
 8.00 Сегодня.
 8.20 Т/с «Москва. Три вокзала».
 5.00 Утро России.
 13.00 Сегодня.
 13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
 14.00 Место встречи.
 16.00 Сегодня.
 16.25 Место встречи.
 17.00 ДНК. (16+).
 18.00 Т/с «Пес». (16+).
 19.00 Сегодня.
 19.40 Т/с «Пес». (16+).
 21.00 Т/с «Горячая точка».
 23.10 Основано на реальных событиях. (16+).
 0.00 Сегодня.
 0.10 Поздняков. (16+).
 0.20 ДНК. (16+).
 1.25 Т/с «Морские дьяволы».
 3.40 Блокада. День 901-й.

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
 6.35 Удачная покупка. (16+).
 6.45 По делам несовершеннолетних. (16+).
 8.45 Давай разведемся! (16+).
 9.50 Тест на отцовство. (16+).
 11.50 Д/ф «Реальная мистика».
 12.55 Д/ф «Понять. Простить».
 14.40 Д/ф «Порча».
 15.10 Детектив «Дом на холодном ключе».
 19.00 Мелодрама «Все будет хорошо».
 23.00 Т/с «Восток-Запад», 13-15 с. (16+).
 1.00 Вестник.
 14.45 Т/с «Тайны следствия».
 17.25 60 минут. (12+).
 18.30 Прямой эфир. (16+).
 20.00 Вести.
 21.00 Т/с «Крепостная».
 23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
 2.00 Х/ф «Крик тишины».
 3.05 Время покажет. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
 8.10 Детектив «Человек без паспорта».
 10.10 Д/ф «Актёры судьбы. А. Локтев и Светлана Савелова».
 10.55 Городское собрание.
 11.30 События.
 11.50 Т/с «Она написала убийство».
 13.40 Мой герой. (12+).
 14.30 События.
 15.05 Т/с «Отец Браун».
 17.00 Естественный отбор.
 17.50 События.
 18.15 Детектив «Никонов и Ко».
 22.00 События.
 22.35 Великое потепление.
 23.05 Знак качества. (16+).
 0.00 События. 25-й час.
 0.35 Петровка, 38. (16+).
 0.55 Т/с «Дальнобойщики».
 3.55 Д/ф «Реальная мистика».
 4.50 Тест на отцовство.

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
 7.50 Полезная покупка.
 8.00 Новости дня.
 8.20 Специальный репортаж
 8.40 Д/ф «22 победы танкиста Колобанова».
 9.35 Т/с «Блокада».
 10.00 Военные новости.
 10.05 Т/с «Блокада».
 13.00 Новости дня.
 13.15 Т/с «Блокада».
 14.00 Военные новости.
 14.05 Т/с «Блокада».
 18.30 Специальный репортаж
 18.50 Д/с «872 дня Ленинграда».
 19.40 Скрытые угрозы.
 20.25 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
 21.15 Новости дня.
 21.30 Открытый эфир. (12+).
 23.05 Между тем. (12+).
 23.40 Х/ф «Дом, в котором я живу».
 1.40 Д/ф «Блокада снится ночами».
 2.25 Х/ф «Шел четвертый год войны...».

Вторник, 28 января

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
 07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
 07.20 Передача на тобасаранском языке «Мил»
 08.00 «Заряжайся!» 0+
 08.05 Мультифильм 0+
 08.50 «Заряжайся!» 0+
 08.55 Д/с «Путешествие со вкусом» 16+
 09.30 Х/ф «Буря в стакане воды» 0+
 11.10 «Учимся побеждать»
 11.30 «Здоровье» 12+
 12.55 Т/с «Участок лейтенанта Качуры» «Иллюзия охоты» 1 с. 16+
 13.55 «На виду» 12+
 14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
 14.55 Х/ф «С любыми не расставайтесь» 12+
 16.05 Мультифильм 0+
 16.55 Т/с «Участок лейтенанта Качуры» «Иллюзия охоты» 2 с. 16+

17.55 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
 18.45, 01, 15, 04, 55 Передача на лакском языке «Абрьши а агълу» 12+
 19.30, 22, 30 Время новостей Дагестана
 20.00, 23, 00 Время новостей Махачкала
 20.20 «Подробности» 12+
 20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 21.40 «Молодежный микс»
 21.55 «Человек и вероят» 12+
 23.20 «Народный инспектор» 12+
 23.45 «Память поколений. Александра Ситковского»
 00.30 Время новостей Дагестана
 01.00 Время новостей Махачкала
 01.50 Д/с «Лубянка» 16+
 03.10 Х/ф «Сокровища горной реки» 12+
 04.40 «Молодежный микс»
 05.30 Х/ф «Угрюм-река» 2 с. 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
 9.00 Новости.
 9.25 Доброе утро.
 9.55 Модный приговор.
 10.55 Жить здорово! (16+).
 12.00 Новости.
 12.15 Время покажет. (16+).
 15.00 Новости.
 15.15 Давай поженимся! (16+).
 16.00 Мужское/Женское. (16+).
 18.00 Вечерние новости.
 19.30 На самом деле. (16+).
 19.40 Пусть говорят. (16+).
 21.00 Время.
 21.30 Т/с «Ученница Мессинга». (16+).
 23.30 Вечерний Ургант. (16+).
 0.00 На самом деле. (16+).
 1.15 Время покажет. (16+).
 3.00 Новости.
 3.05 Время покажет. (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал нац. вещания «Юлистан» (на азербайджанском языке)
 11:25, 14.25, 17.00, 20.45 «Вести-Дагестан»
 18:30 МФЦ Новые услуги
 18:50 К Дню Защитника Отечества. Патриоты
 19.15 Актуальное интервью. «Россия – страна возможностей»
 19.45 Док. фильм
 5.00 Утро России.
 9.00, 11.00, 14.00 Вести.
 9.25 Утро России.
 9.55 О самом главном. (16+).
 11.45 Судьба человека с Б. Корчевниковым. (12+).
 12.50 60 минут. (12+).
 14.45 Т/с «Тайны следствия».
 17.25 60 минут. (12+).
 18.30 Прямой эфир. (16+).
 20.00 Вести.
 21.00 Т/с «Крепостная».
 23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
 2.00 Т/с «По горячим следам». (12+).
 3.00 Т/с «Сваты». (12+).

НТВ

5.20 Т/с «Еще не вечер».
 6.05 Мальцева. (12+).
 7.00 Сегодня.
 7.05 Т/с «Москва. Три вокзала».
 8.00 Сегодня.
 8.20 Т/с «Москва. Три вокзала».
 5.00 Утро России.
 13.00 Сегодня.
 13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
 14.00 Место встречи.
 16.00 Сегодня.
 16.25 Место встречи.
 17.00 ДНК. (16+).
 18.00 Т/с «Пес». (16+).
 19.00 Сегодня.
 19.40 Т/с «Пес». (16+).
 21.00 Т/с «Горячая точка».
 23.10 Основано на реальных событиях. (16+).
 0.00 Сегодня.
 0.10 ДНК. (16+).
 1.15 Т/с «Морские дьяволы».
 3.50 Т/с «Сваты». (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
 6.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
 8.35 Давай разведемся! (16+).
 9.40 Тест на отцовство. (16+).
 11.40 Д/ф «Реальная мистика».
 12.35 Д/ф «Понять. Простить».
 14.25 Д/ф «Порча».
 14.55 Мелодрама «Другой».
 23.05 Т/с «Восток-Запад», 16-18 с. (16+).
 2.15 Д/ф «Порча». (16+).
 4.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
 5.55 Т/с «Дальнобойщики».
 3.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
 4.45 Тест на отцовство. (16+).
 6.20 Удачная покупка. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
 8.10 Доктор И... (16+).
 8.45 Детектив «Страх высоты».
 10.35 Д/ф «О чём молчит Андрей Мягков».
 11.30 События.
 11.50 Т/с «Она написала убийство».
 13.40 Мой герой. (12+).
 14.30 События.
 15.05 Т/с «Отец Браун».
 17.00 Естественный отбор.
 17.50 События.
 18.15 Детектив «Никонов и Ко».
 22.00 События.
 22.35 Осторожно, мошенники! Красота из подворотни. (16+).
 23.05 Д/ф «Владимир Басов. Ревнивый Дурэмар».
 0.00 События. 25-й час.
 0.35 Петровка, 38. (16+).
 0.55 Т/с «Дальнобойщики».
 2.55 Прощание. Ян Арлазоров. (16+).
 3.35 Д/ф «Владимир Басов. Ревнивый Дурэмар».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
 7.50 Полезная покупка.
 8.00 Новости дня.
 8.20 Д/с «Легенды госбезопасности».
 9.05, 10.05, 13.15 Т/с «Кут».
 10.00 Военные новости.
 13.00 Новости дня.
 13.15 Т/с «Кут».
 14.00 Военные новости.
 14.05 Т/с «Кут».
 18.00 Новости дня.
 18.30 Специальный репортаж. (12+).
 18.50 Д/с «872 дня Ленинграда».
 19.40 Легенды оружия. (12+).
 20.25 Улица из прошлого.
 21.15 Новости дня.
 21.30 Открытый эфир. (12+).
 23.05 Между тем. (12+).
 23.40 Х/ф «Отцы и деды».
 1.20 Х/ф «В добный час!»
 3.00 Х/ф «Вертикаль».
 4.10 Х/ф «Дом, в котором я живу».

среда, 29 января

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
 07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
 07.20 Передача на дагестанском языке «Адамти а замана»

ПЯТНИЦА, 31 ЯНВАРЯ

РГВК

06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке «Подари глагали заманги» 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.10 Мультифильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Путешествие со вкусом» 16+
09.25 X/ф «Серенада солнечной долины» 0+
11.05 «Агресектор» 12+
11.35 «Галерея искусств» 6+
12.00 «Пятничная проповедь»
12.55 Т/с «Участок лейтенанта Качуры» «Илюзия охоты» 4 с. 16+
13.55 «Круглый стол» 12+
14.30 Время новостей Дагестана
14.55 «Кунакция» 12+

ПЕРВЫЙ

15.40 «Айт-клуб» 0+
16.05 Мультифильм 0+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 X/ф «Чужая родня» 0+
19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей Махачкалы
20.20 «Подробности» 12+
20.45 «На виду. Спорт» 12+
21.20 «Молодежный микс»
21.50 «Годекан» 0+
23.20 «Любильная сеть»
23.55 Д/с «Операция «Антитerror» 16+
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Время новостей Махачкалы
01.50 Д/с «Лубянка» 16+
03.10 X/ф «Фатима» 12+
05.20 X/ф «Чужая родня» 0+

РОССИЯ 1

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей Махачкалы
20.20 «Подробности» 12+
20.45 «На виду. Спорт» 12+
21.20 «Молодежный микс»
21.50 «Годекан» 0+
23.20 «Любильная сеть»
23.55 Д/с «Операция «Антитerror» 16+
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Время новостей Махачкалы
01.50 Д/с «Лубянка» 16+
03.10 X/ф «Фатима» 12+
05.20 X/ф «Чужая родня» 0+

НТВ

09.00 Канал национального вещания
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести-Дагестан
18.30 Мир Вашему дому
18.55 Репортаж сессии НС РД
5.00 Утро России.
9.00, 11.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.45 Т/с «Тайны следствия».
17.25 60 минут. (12+).
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.00 Юморина. (16+).
23.30 X/ф «Завтрак в постель». (12+).
0.25 Ежегодная церемония вручения премии «Граммы». (16+).
2.15 На самом деле. (16+).
3.20 Про любовь. (16+).
4.05 Наедине со всеми.

ДОМАШНИЙ

6.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.00 Сегодня.
7.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 Место встречи.
17.00 Хди меня. (12+).
18.00 Т/с «Пес». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Пес». (16+).
21.00 Т/с «Горячая точка».
23.15 ПЛ. Расследование.
23.50 Квартирник НТВ у Маргулиса. Гоша Куценко. (16+).
1.10 Квартирный вопрос.
2.10 Фоменко Фейк. (16+).
3.45 Т/с «Морские дьяволы».

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Д/ф «В. Титова. В тени великих мужчин». (12+).
9.00 X/ф «Беспокойный участок». (12+).
11.30 События.
11.50 X/ф «Беспокойный участок». (12+).
14.30 События.
14.55 Город новостей.
15.05 X/ф «Военный корреспондент». (16+).
10.00, 14.00 Военные новости.
10.05 X/ф «Военный корреспондент». (16+).
11.35 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
13.20 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
16.50 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
18.00, 21.15 Новости дня.
18.40 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
21.30 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
22.25 Д/«Легенды госбезопасности».
23.10 Десять фотографий. Сергей Соловьев.
0.05 X/ф «Перед рассветом».
1.50 X/ф «В небе «Ночные ведьмы».

ЗВЕЗДА

6.10 X/ф «В небе «Ночные ведьмы».
8.00, 13.00 Новости дня.
8.20 Рыбий жир.
9.05 X/ф «Военный корреспондент». (16+).
10.00, 14.00 Военные новости.
10.05 X/ф «Военный корреспондент». (16+).
11.35 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
13.20 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
16.50 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
18.00, 21.15 Новости дня.
18.40 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
21.30 Т/с «Военная разведка. Первый удар». (12+).
3.05 X/ф «Чужая родня».

суббота, 1 февраля

РГВК

07.00, 08.30, 16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08.00 Мультифильм 0+
08.50 X/ф «Фатима» 12+
10.45 «Молодежный микс»
11.05 Киножурнал «Хочу все знать» 0+
11.20 «Мой малыш» в прямом эфире
11.50 Мультифильм 0+
12.05 «Подробности» 12+
12.30 Концерт джазовой музыки. Дэнис Кинг
14.05 X/ф «Подкидыши» 0+
15.25 «Битва блогеров» 12+
15.50 «Здравствуй, мир!» 0+
16.55, 05.30 Дагестанская кино. X/ф «Тучи покидают небо» 12+
18.30, 05.20 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Ф/к «Для Красного Дагестана»

ПЕРВЫЙ

6.00 Доброе утро. Суббота.
9.00 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости.
10.15 Лев Лещенко. «Ты помнишь, плыли две звезды...» (16+).
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
19.55 «Парламентский вестник» 12+
20.20 «Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 X/ф «Первая студия» 12+
21.40 Д/с «Тайны веков» 16+
23.00 «Наука Дагестана»
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01.35 «Мой малыш» 12+
02.00 Концерт джазовой музыки. Дэнис Кинг
03.20 X/ф «Верная Рука-друг индейцев» 0+
04.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19.30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Парламентский вестник» 12+
20.20 «Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 X/ф «Музыканты!..»
21.45 Лев Лещенко. Концерт в день рождения.
17.50 Сегодня вечером.
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
01.35 «Мой малыш» 12+
02.00 Концерт джазовой музыки. Дэнис Кинг
03.20 X/ф «Чертово колесо».
04.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
05.20 X/ф «Чертово колесо».

РОССИЯ 1

08.40 Местное время.
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
5.00 Утро России. Суббота.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Местное время. Суббота.
8.35 По секрету всему свету.
9.30 Пятеро на одного.
10.20 Сто к одному.
11.10 Юмор! Юмор! Юмор! Юмор! (16+).
13.30 X/ф «Печенье с предсказанием».
18.00 Привет, Андрей! (12+).
20.00 Вести в субботу.
21.00 Большая игра. (16+).
0.15 X/ф «Лев». (16+).
2.30 Про любовь. (16+).
3.25 Ноедине со всеми. (16+).
4.50 Россия от края до края. (12+).

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
11.20 Местное время.
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Готовим с А. Зимним.
8.45 Доктор Свет. (16+).
9.25 Едим дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Живая еда с Сергеем Малоземовым. (12+).
11.55 Квартирный вопрос.
13.05 Последние 24 часа.
14.05 Поедем, поедим!
15.00 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
19.00 Центральное телевидение.
20.50 Секрет на миллион. Елена Ханга. (16+).
22.45 Международная пилот-игра. (18+).
23.30 Своя правда с Р. Баяном. (16+).
2.30 Их нравы.
2.50 Фоменко Фейк. (16+).
3.05 X/ф «Чертово колесо».

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.45 Удачная покупка. (16+).
6.55 Мелодрама «Три дороги». (16+).
10.55 Т/с «Зоя», 1-8 с. (Украина). (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век», 17 и 18 с. (16+).
23.25 Мелодрама «Пари на любовь». (16+).
1.10 Т/с «Зоя», 1-4 с. (16+).
4.30 Д/с «Предсказания: 2020». (16+).
6.05 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.05 АБВГДейка.
6.30 X/ф Земля Санникова
8.30 Православная энциклопедия.
9.00 X/ф «Париканка». (12+).
10.50 X/ф «Большая семья».
11.30 События.
11.45 X/ф «Большая семья».
13.10 X/ф «Как извести любовницу за семь дней».
14.30 События.
14.45 X/ф «Как извести любовницу за семь дней».
17.15 Детектив «Шаг в бездну». (12+).
21.00 Постскриптум.
22.15 Правда знать! (16+).
23.45 События.
0.00 Прощание. Иосиф Кобзон. (16+).
0.50 90-е. Водка. (16+).
1.40 Советские мафии. Картины, деньги, кровь. (16+).
2.25 Великое потряжение.
3.00 Постскриптум. (16+).
4.15 Правда знать! (16+).
5.35 Петровка, 38. (16+).
5.50 X/ф «Семь стариков и одна девушка».

ЗВЕЗДА

6.00 М/ф.
6.45 Рыбий жир.
7.20 X/ф «Шестой». (12+).
9.00 Новости дня.
9.15 Легенды музыки.
9.45 Круиз-контроль.
10.10 Легенды армии.
11.05 Морской бой.
12.05 Последний день. (12+).
13.00 Новости дня.
13.15 Легенды космоса.
14.05 Улика из прошлого".
14.55 Д/с "Загадки века".
15.50 Не факт!
16.20 СССР. Знак качества.
17.05 Д/с "Секретные материалы". "Приштина. Решающий бросок".
18.00 Новости дня.
18.10 Задело!
18.25 Т/с "Сержант милиции".
22.40 X/ф "Ярослав". (16+).
1.00 Т/с "Военная разведка. Первый удар". (12+).
4.50 Т/с "Военная разведка. Первый удар". (12+).

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 2 ФЕВРАЛЯ

Лезги хурер Кварчагъар

Хазран КЬАСУМОВ

Курхурелай винелди хаж хъана, Дулама синелай Кварчагъар дере, анин хурер акурла, рикл Рамазан КАИТОВАН ширидин царап къвеза:

Гузең Ватан, чан зи Куъре,
Вун шегъер хиз түккүрнава.
Зи Куъре, ви гъар са хуре
Бахтунин экв күккүрнава.

Зи Куъре гур демерава,
Рахазва саз агалкүнрин.
Пагъ, адан гъил мелерава,
Са юзъ са виш къвалерин.

Рикл хуш майилар аваз, гульбукъулар шад яз, чун вичиз гъахъулдаказ къуччагъарин хур лутъзвай Кварчагъиз агакъна. Чехи ва гуьрчег жезва ам йисалай-суз. Кылин куьчеда къир

Советрин власть жедалди, хуре медреса кардик квай. 1931-йисуз кулакар я лагъана сургуын авур Ибраиль пашадин ва Агъабеган квала-пера сифтестьан светский школа ачуна. 1934-1935-йисара хурнувийрин кувватралди хуррун къерехда сифтестьан школадин дарамат эцигна.

Гульбукъунин йисара ам ирид, мульжуд йисан ва 1974-йисуз юкъван школадиз элкъурана. Яргъал йисара школадин директорвиле тежирибу муллнимир тир Абдулсен Абдулмекидова ва Мизамудин Мегъамедова квала-хана.

1929-йисуз хуре хуррун майишадин артель (колхоз) тешкилна, председательвиле Кирим Саидов хяна. Сифтестьан колхозчийрин арада Селим Абдурагимов, Алдербег Абдулагъаев, Мегъамед Юзбеков, Сейфулагъ Къараханов авай. Гульбукъунлай колхоздиз Фетяли Наврузова, Шихъасан Велиханова, Ажибек Абдиева реъбервал гана.

цанва. Къве мертвадин яшайшдин къвалери, абурухъ галай багъ-бустанди, общественный дараматри хур гуьрчегдаказ къалурзава. Агъалийрин гульбукъулар, яшайш хъсанзавайди гъа сифте легъзэйра къатлuz жезва. Шаир рагъметту Салигъ СЕЛИМОВА вичин хуррукай гъахъулдаказ къвенай:

Дуъз къчеяр, къакъан къвалер,
Гуьрчег акаэз гъакъван иер.
Лугъуз жед ваз "зъвччи шегъер",
Шак алач гъелбет, Кварчагъар.

Са вёрст хуррун гъяркъувилел,
Къве вёрст ала яргъивилел,
Пакдиз хурза, къуна гъилел,
Бубайрин адем, Кварчагъар.

И хуррухъ баркаллу тарихни ава. Чун аниз мугъман хъунин метлебни, район арадал атайдалай инхъ 90-йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз, хуррун тариҳдикай газетдиз мақъала гъа-зурун тир.

Хуррун мулкуна куьгъне сурар, дараматрин амуъяр, пак чаяр, са шумуд виш йисарин тарар - тариҳдин шагъидар ава. Агъалийри хуррун тариҳдин ивиррал дамахзава, абур жегъил неслидл агакъарзава.

Кварчагъ Къасумхуррувай кеферпатахъ 12-14 километрдин яргъа ава. Тариҳдин делилри шагъидвалзавайвал, V-VI асирра гилан Белиждин станция алай чкадин патарив Чагъ (Чогъ, Чор) тъвар алай шегъер гвай. Чкадин агъалийри ада兹 Торпагъ-Къала, яни накъварин къеле лутъзвай.

Мукъвал-мукъвал жезвай дявеяр себеб яз, цийи хур (шегъер) арадал атана - Курчагъ (чкадин Чагъ). Ам гилан Кварчагъ хур алай чкадив 3 километрдин яргъа, Къванцин булахдин патав гвай синел арадал атана. Гульбукъунлай агъалийр Лакар лутъдай чкадиз куьхъана. Гилан Кварчагъар алай чкадал хур 1957-йисуз арадал атана.

1965-йисуз и дередин пуд хуррун "Комуна" (Кварчагъ) Урицкийдин тъварунихъ галай (Нузыцъуль) ва Орджоникидзедин тъварунихъ галай (Зизик) колхозар сад хъувуна, "Комуна" совхоз тешкилна. Яргъал йисара совхоздин директорвиле Наврузбек Бабаева, Маидин Къараханова, Абас Абасова... квалахна. 1970-1980-йисара совхоз неинки районда, гъакъл республикадани къенкъвечи майишатрикай сад тир. Адахъ 400 гектардив агакъна узъумлухар авай.

1930-йисара Кварчагъа комсомолрин ячека-ва сифтестьан партийный организация тешкилна. Рамазан Сеферов, Мегъамед Юзбеков, Сейфулагъ Къараханов комсомолрин ячекадин активный членар тир.

Парторганизациядин секретарар яз Къачабек Байрамбекова, Анвар Къараханова, Зейнугдагъ Къараханова, Агъалия Муртузалиева, Максим Эскендарова, Зейдулатагъ Къухмазова, Адил Гульбукъемедова квалахна.

Батандин Чехи дяведин йисара Кварчагъарин хуръяр фронтдиз 86 кас фена, абурукай 48 женгера игтилилди телефон хъана. Газбурухъ гъукуматдин орденар, медалар авай.

Кварчагъарин хуръяр тъвар-ван авай алимар, пешекаар, спортсменар, Чехи дережайрин руководителар акъятна. Алай вахтунда хуре 500-дав агакъна къвалер ава, 1800-дав агакъна агъалийр яшамиш жезва.

Хурнувийрин къуллугъда боксдин спортидин еке комплекс, культурадин маканар, амбулатория, түквениар, аяприн бахча, школа, спортидин са шумуд жуьредай филиалар, хуррун майишатдин карханаяр акъвазнава.

Чун шагъид хъайивал, Кварчагъа гъурметлу, зегъметдал рикл алай инсанар яшамиш жезва.

Къу гележек мадни мублагъди, берекатлуди, ва экъуди хъурдай, гъурметлу къварчагъ-вияр!

Умарт КЕРАМОВ

Дин КпIуникай авай хийир

Умар КЕРАМОВ

КпIуникай неинки са Эхират патал, гъакъни и дүньяда гвар са инсандин умуръ еке хийир, менфят ава. КапIздавай кас Аллагъди писвилерикай хульба. Ахътин инсандин рикле иман мягъек жезва, ам анжак хъсан крар ийиз алахъзава.

Лагъана кланда, кпIуникай инсандин беден, гульбукъуль патал хийир авайди чи аямдин илимдини субутзава. КпIунин хийир квекай ибарат я?

1. КапI ийизвай касди вичин умуръдин къайда тайин дережада сагъламвиледи тухузва. КапIдай чавуз къиле физвай ацукъун-къара-гъуни инсандин риклелай галатун алудзава, ам зирек хъуниз таъсирзава.

2. КапIздавай касди йикъан къене са шумуд цуд сеферда пел чилел эцигзава. И карди мефтедиз физвай ивидин гъерекат хъсанарзава ва зигъин хъцид хъуниз таъсирзава.

3. КапI ийизвай чавуз къиле физвай гъерекатрикай вилер патални еке хийир ава, кылди къацрутла, вилер жуьреба-жуъре азаррик (мисал яз, катаракта) начагъ хъникай хульба.

4. КапIздавай вахтунда датана гъерекатда хъуни инсан артродзик начагъ хъникай, жалгъайра къелер акъвазуникай хульба. Ивидин гъерекат хъсан хъунин нетижада вири беденни къайдадик жезва. Гъавайда лагъанвач: къекъун, гъерекатда хъун сагъламвилен замин я.

Туба авун

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъяй алым

Туба авунихъ "Аллагъидихъ элхъ-куън, Адан патав хтун" мана ава. (Туба авун - им, агъадихъ къалурнавай шартлар къилиз акъудна, "Астагъ-фириллаява ба атуба илайъ" лутъун я). Туба ийидайла, ният ихътинди жеда: "За Аллагъидавиз гунағълай гъил къацун тълабзава ва Адаз туба ийизва". И кардиз мад "тубас-тагъфириллая авун", "астагъфири авун" лутъуда. Шариатдин алмири къейдздавайвал, туба авунихъ еке ви-жебилувал ава.

Эгер гунағъ кар инсандин вичинни Аллагъидин арада авунватла (месела - ички хъун, яни инсанрин гъакъин-дай тушиз), ихътин гунағъкар касдин тубадиз пуд шартлар ава: 1) гунағъ кар акъвазарун (адакай яргъаз хъун); 2)

гунағъ авунал пашман хъун; 3) а гунағъ тъч хъийидач лагъана, рикле къастутун, къетл авун. Эгер и пудакай са шартл къванин къилиз акъуд та-вуртла, туба дуъз жезвач!

Гунағъ маса инсандинхъ алакъалу яз хъайитла (мисал яз, масадаз авунвай писвал ятла), ихътин гунағъкар касдин тубадиз къуд шартл ава: пуд - винидихъ къалурнавайбур ва

4-лагъяди - а касдихъ галаз ара дуъз хъувун, адавай разивал вахчун. Месела, эгер садан шей чунынхаватла, ам иесидив вахкун, эгер адакай пис-рахнаватла, гъил вахчун тълабун.

Вири гунағъин гъакъиндай туба авун лазим я. Эгер бязибурун гъакъ-индей туба авуртла, туба дуъз жезва, амма амай гунағъар хиве амукъава.

"Лезги газетда" диндин пакхъинар жезва. Гъавильяр ам чиркин чкайрал гадарун къадагъя.

Туба авун гъам гунағъкар мусурман, гъамни шариатдин къанунривай яргъа тир, ферзер къилиз акъуд тийиз, асиавалзавай кас патал гзаф хийирлу кар я. Исламда авачир (яни диндин шартлар къилиз акъуд тийизвай) инсанни, туба авуна, Аллагъидин рекъель хтун лазим я.

Ша чна Аллагъид жезмай къван гзаф туба яр, а кардин берекат чал хкедайвал! Я Аллагъ, чна Ваз туба авастағъфир ийизва. Вуна къавула! Амин!

Диндин месэлайриз талуку суалар пайдо хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз къыхъихъ.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядик, алакъадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкала,
Насрутдиновн пр., 1 "а"

КИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Ш. ГАЖИМИРЗОЕВ

Газет йиси 52 сеферда акъатзана
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый юммуникацийрин хиле гузчилав авунин рекъяй Федеральный къултугъидин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрацидин нумра ПИ № ГУ 05-00420
Макъалайар редакцияди түккүр къийзва.
Макъалайиз рецензия гузвач ва абур элкъен вахкүвач. Редакциядин макъалайин авторин фикирар сад тахун мумкин я.
Газетта чап авун патал теклифнав материалаара делилринг дульвилин ва керчевилин патахъяй жавабдара авторин чинн хиве гъатзана.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатоин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:
Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 17.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ОО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкин къиче, б.
Тираж 6426

Гы - Илишандик квай материалар
гъакъидих чапзавайбүр я.

12 - Икъван яшар хъсанвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТИ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г. Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Икъни жеда къван Амалдар къуър

Ш.ШИХМУРАДОВ

Алай девирда къуърер 12 журединбур ава лугъуда. Остров Мадагаскар ва Къиблепатан Америкадин къибледин бязи областар квачиз, абур виринра гъалтзана. Австралиядизин океанрин острориз къуърер инсанри гъана. Россиядин мулкара абур вад журединбур ава. Абуру февралдилай сентябралди 3-4 сеферда 1-7 шараг хада.

Инсанрин сивера къуър кичеди яз гъатнава. Киче хүнни айиб туш - гъайвандиз душманарни тимил авач эхир. Кичевилин гъисс авачирди акуулдиз набут я, къуърэн рикълавай аждан, къуърез къуд вил жеда, къуър, вилер ахъз, ялар хажна, ксуда лугъудай мисаларни ава.

Вич, гъакъни шарагар - шаплайар хънн патал къуърехъни душманар алдатмишдай, алцурадай са жерге сирер авачиз туш. Къуъре, месела, амалдар сикл, такабурлу дагъларин шагъ, аздавилин ярж лекъ алдатмишай, вич, шаплайар саламатдиз хвейи, къутармишай дульшушарни инсанриз тимил акуунвач.

Икъ, са сеферда зун дагъдин хуруну чурапа, Булахдин түлүп

лугъудай чкада, нубатдай лапагрив гвайла, чумалдин тарап, кулкусар авай тиг гүннедик акуна хъни, къуърни адан 3-4 шанла, кат-калтугиз, къуъзваза. И арада цава садлагъана дагъдин лекъ пайде хъана - къуърер гъасята куларип катна. Са къадар вахт арадай фейила, цава лекъ амачиз акурла, абур мад чурул ахъкъатна. Заз акуна хъни, лекъре мад цава чархар янач, ада синин са къакъан кукъушдилай гъайванрин гъеректар гүзетзавай къван.

Садлагъана заз гъавади зувъ-в ийидай ван хъана ва цавай вич, къван хъиз, зарбодиз къуърерал вегъезвай лекъ акуна. Диде къуъре са гъихтин ятлан ишара авуна жеди - шаплайар гъасята далдаламиш хъхъана. Амма къуър гъа алай чкадал илис хъана

алама. Ам лекърен хци къармара гъатда лагъана фикирнай за. Амма - аламат: чиляй руг акъатна, цлакулар гъарнихъ чкана, лекъ цавуз къаҳрагъянач. Чилел илис хъанвай амалдар къуъре душман вичив агакъдай легъзеда садлагъана анихъди хадарна, нетижада лекъ, къван хъиз, чиле акууна ва адан эхир хъана.

Зун патав фейитла, лекъре күлф ахъайиз акуалзамай. Адан луварал метрдилай гзаф алай. Еке яцу цлакулар, хци къармара харни къил за нянрихъ хурурз хкана. Аялар къватл хъана, яргъалди абуруз килигиз, тажуб хъана на амуънай вири.

"Къуъреризни амалар чир жеда къван!" - лугъузвай абуру.

Ким хъурезва

Нариман ИБРАГИМОВ

Бубадин хва

Саида түквендай рангарин карандашар маса къачуна ва вичив вахкана кланзавай кепекар гүзетзавай. Амма түквенчици вичиз са фикирни тагузвайди акурла, ада гъараина:

- Эй, я түквенчи халу, зи пул вахце!

- Гыкъ къхана, ваз карандашар кланзавачни?

- Карандашар за къачуна, пул вахце.

- Им ви бубадин түквен туш, чан хва, заз ваз гъакъл гъавайда гудай карандашар авайди туш.

- Заз гъакъл гъавая кланзавач, зи хкvezvay кепекар вахце, лугъузва за.

- Вагъ, кепекар? Вун нин хва я ихътиди? - мягътедаказ хабар къуна түквенчи.

- Зун зи бубадин хва я! Чир хънанин?

Тимил хъухъ

Шихали яваш-яваш гзаф хъуник акатзана. И кар папаз паратаклан тир. Маса чара амуък тавурла, дишеғли итим вичин гъузчиликий хкуд тийиз алахъна. Мехъер-чихъердик, шад миракатрик итимдихъ галаз амни фидай. Сад-садан гъугъуналлаз эрекъ авай рюмкар къилел хажиз ичирис акурла, папа къвала гъуд эцядай ва лугъудай: "Тимил хъухъ!"

- Я чан зи цукъ, де вуна лагъ, рюмка сивихъ къван ацурайла, на ам тимил гыкъ къвазвайди я?

Акъул къилиз хкизы

Гъаятда, къвачер цавуз хажна, къилихъди акъвазнавай хтул акурула, бадедиз киче хъана.

- Сайд, я чан бала, къилихъ иви агалтда ви, ам гъи тегъер я вун акъвазнавайди?

- Ваз затлини чизвач, баде, - лугъуда Сайд. - За къвачериз фенвай акъул къилиз хкизывайди я.

- Вагъ, - мягътед хъана баде, - акъул къвачеризни фидай зати яни?

- Гъун бес. За тарсара хъсан жавабар тагуз акурла, муаллимди лагъана:

"Сайд, тупунин гъугъунын тимил ката, ви акъул къвачериз физва". Зани гила, баде, мад ваз чир хъана хъи, вучзаватла.

Ктабар вучиз къелзамач?

Мерд АЛИ

вилик эцигнавай метлебдивни агадын мумкин я.

Ктабар тимил хъунин себебар яз, макъалада къейднава: 1) вирибурувай абур квачуз жезвач, гзаф баъба хъванва; 2) библиотека къийи ктабаралди ахцурзувач, парабурух ктабар къа-чудай пул авач; 3) улквела ктабар маса гүнин къурулуш амач. Я карчирини ам хийир гъидар рехъ хъиз акъвазвач; 4) аялрив ктабрикай, месела, урус классикадин машъур асер "Дяве ва исляъвали" хътин зурба романдин смартфонрай агадъзана. ЕГЭ ва ОГЭ-дай имтигъианар вахудайла, а гъвечи чирвилер бес жезвач...?)

Акъвазвайвал, ктабар къелун ва я кел тавун государстводин дөрөжада гъялна кланзавай чехи ва четин мэлэдээз элкъенва. Парабуру, гъатта чи хизанрани, "ктабри чаз вуч гузва?" лугъуз, аялар келунивай къащудзана. Библиотекайрхъ галаз алакъа хуъзам, физмат ариз келдайбур. Пулар ва къуллугъяр гъиле гъатнавай близчиновникрини, са ктабни келдайди туш лугъуз, дамахарзана...

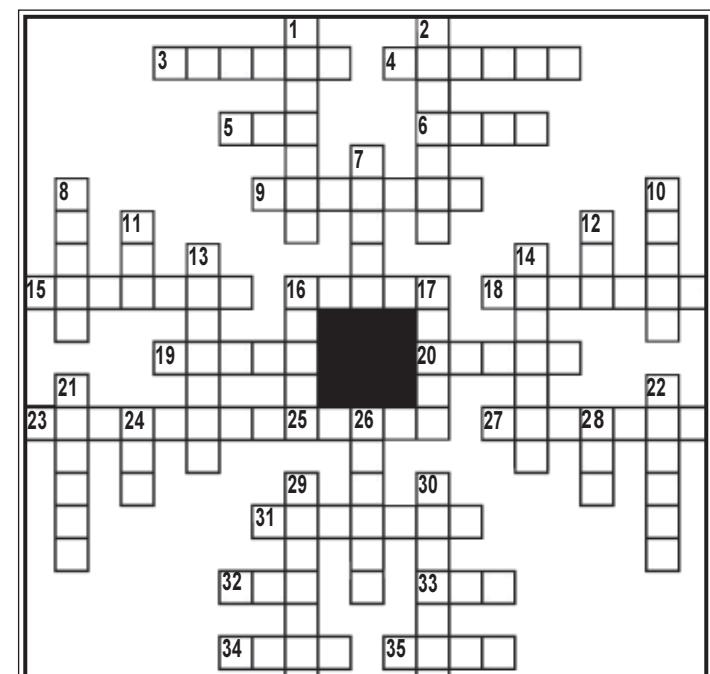
Ихътин гъалди чун гъинал къван тухудатла? Савадсувал, пайдах хъиз, хаждани? Савадлубурулай савадсувар вилек жедани?..

Умдуду я, ихътин сауалрай экъечай реекъер чи обществодин сагъынам къатари, саваддин иесийи жаъурда...

Ихътин гъалди чун гъинал къван тухудатла? Савадсувал, пайдах хъиз, хаждани? Савадлубурулай савадсувар вилек жедани?..

Кросворд

Түккүрэйди - Абдул АШУРАГЬЯЕВ

ДУЗ ЦИАРАРА: 3. Гүрчег, гзаф иер. 4. Лайихвал. 5. Фу чрадай къул. 6. Къилих. 9. Къвалер, имарат. 15. Яд квачир чка, чил. 16. Кам. 18. Кефсуval, гъуъульлар хъсан тушир гъал. 19. Чар. 20. Ширин зат. 23. Дустагъ. 25. Экуйнин түльн. 27. Жаза гузайди къурсардай стун. 31. Мусурмэнрин диндин дөрежайрикай сад. 32. Пайгъамбардин тъвар. 33. Эрекк велед. 34. Гъульягъ. 35. Зунжурдин тъалкъа.

ТИК ЦИАРАРА: 1. Вакъиа. 2. Масадбурулай усал хъун. 7. Дервиш. 8. Афганистандин меркез. 10. Цай квай кларасдин күс. 11. ...-буба. 12. Тарзел жедай ширин емиш. 13. Еке крчар алай гъайван. 14. Герек шайэрдин булвал. 16. Катул. 17. Харат устлардин алат. 21. Талабун. 22. Нубат алачиз рахадайди, лагълагъчи. 24. Хвал. 26. Хъвадай яд патал чиле атланвай чка. 28. Вахт, замана. 29. Хаталукас. 30. Мугъманар илифардай чехи къвал.

"ЛГ"-дин 3-нумрадиз акътатий сканворддин жавабар:

ДУЗ ЦИАРАРА: Виждан. Терекма. Бекъе. Эвлед. Иви. Тафт. Крым. Утанишвал. Буржи. Кару. Нашид. Устад. Болт. Аччи. Бабаханов. Тарлан.

ТИК ЦИАРАРА: Жуэрэт. Тежиба. Бадам. Кифил. Ктаб. Руцгугул. Вик. Юон. Меденият. Ветл. Айдаев. Къапан. Стха.

"Лезги газетдин" редакциядин колективиди Шагъбан Алиевич Мегъамедоваз - стха, Азетуллаба Исаевич Мегъамедаев - хтул, хизанриз - буба, мукъва-къилийриз - багъри кас

Жамалдин МЕГЪАМЕДОВ

рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.